

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia 9 listopada 2023 r.

Poz. 4829

UCHWAŁA NR LXXIV/530/2023 RADY GMINY ZBLEWO

z dnia 9 października 2023 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zblewo na lata 2022-2025”

Na podstawie art. 7 ust.1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 40, ze zm.), art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 840, ze zm.)

Rada Gminy Zblewo uchwala, co następuje:

§ 1. Po zasięgnięciu opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjąć "Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zblewo na lata 2022-2025", będący załącznikiem do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Zblewo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Leszek Burczyk

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZBLEWO NA LATA 2022-2025

**GMINA ZBLEWO
POWIAT STAROGARDZKI
WOJEWÓDZTWO POMORSKIE**

ZAMAWIAJĄCY	GMINA ZBLEWO
WYKONAWCA	WESTMOR CONSULTING

ZBLEWO 2021

Opracowanie:

Westmor Consulting

Urszula Wódkowska

Biuro: ul. Królewiecka 27, 87-800 Włocławek

Siedziba: ul. 1 Maja 1A, 87-704 Bądkowo

Zespół autorów pod kierownictwem Karoliny Drzewieckiej – Kierownika Projektu:

Joanna Kaszubska – Konsultant

Mateusz Grzelak – Młodszy Analityk

Spis treści

Spis treści.....	3
1. Wstęp.....	5
2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami.....	6
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	7
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	12
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	12
4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	14
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	16
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	16
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	24
5.2.1. Zarys historii obszaru Gminy.....	25
5.2.2. Krajobraz kulturowy.....	29
5.2.3. Zabytki nieruchome.....	31
5.2.4. Zabytki ruchome.....	32
5.2.5. Zabytki archeologiczne.....	33
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	34
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne.....	35
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	36
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	39
5.4.1 Stan zachowania zabytków oraz znaczenie dla środowiska kulturowego znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków.....	40
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Zblewo.....	52
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego – analiza szans i zagrożeń.....	65
7. Założenia programowe.....	67

7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami.....	67
7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki	67
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	69
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	70
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	71
11. Załączniki	73
Załącznik 1. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu gminy Zblewo znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków	74
Załącznik 2. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu gminy Zblewo znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków	80
Załącznik 3. Wykaz zabytków archeologicznych z terenu gminy Zblewo znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków	91
Spis tabel i rysunków.....	95

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe stanowi dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, a także dorobek czasów współczesnych. Jest to wartość materialna i niematerialna określająca nasze pochodzenie i kulturę. Na dorobek ten składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak i również wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne ludzkości, m.in. w zakresie nauki, sztuki, architektury czy techniki. Elementem dziedzictwa kulturowego są zabytki, w tym: zabytki ruchome, zabytki nieruchome oraz zabytki archeologiczne. Są one nie tylko cennym źródłem informacji nt. życia naszych przodków, ale również ważnym elementem rozwoju społeczno-gospodarczego, bowiem bogate i różnorodne dziedzictwo kulturowe stanowi, istotną dla rozwoju lokalnych samorządów, atrakcję turystyczną. Dziedzictwo kulturowe jest zatem fundamentem tożsamości danej społeczności, dlatego ważna jest jego ochrona w celu zachowania tego dorobku dla przyszłych pokoleń.

Obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami wynika z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przyjęty w formie uchwały program stanowi element polityki samorządowej i służy podejmowaniu działań w zakresie inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także promowania dziedzictwa kulturowego. Powinien być narzędziem mającym na celu eksponowanie walorów krajobrazu kulturowego, jak również wykorzystanie dorobku kulturowego na cele społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Głównym odbiorcą programu jest lokalna społeczność, w tym właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, ale także wszyscy mieszkańcy danej jednostki samorządu terytorialnego, którzy poprzez swoją działalność, wpływają na zachowanie i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego danego obszaru.

Celem opracowania **Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Zblewo na lata 2022-2025** jest dążenie do poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego, a przez to zachowanie piękna krajobrazu kulturowego. Program ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe Gminy Zblewo. Wskazane w Programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Głównymi odbiorcami niniejszego dokumentu są mieszkańcy Gminy, którzy bezpośrednio odczuwają efekty jego wdrażania. Poprzez działania edukacyjne, realizacja Programu może budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości oraz zacieśnia procesy integracyjne w społeczności lokalnej.

Reasumując, przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych Gminy Zblewo, a celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i opracowania programu opieki nad zabytkami jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840). Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów przez samorządy, zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym, jak i gminnym. W myśl art. 87 ustawy, programy opieki nad zabytkami opracowywane są na 4 lata i mają na celu w szczególności:

1. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
3. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
6. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki w Polsce objęte zostały ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Art. 5 Konstytucji RP brzmi: *„Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”*. Z kolei w art. 6 ust. 1 Konstytucji RP czytamy: *„Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”*. Natomiast art. 86 Konstytucji RP wskazuje, że *„każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie”*.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest wspomniana ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840). Ustawa określa m.in. przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi. Zgodnie z art. 3 ww. ustawy zabytek to *„nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”*. Zabytki dzielą się na trzy zasadnicze grupy:

- zabytki nieruchome – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości;
- zabytki ruchome – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych;
- zabytki archeologiczne – zabytki nieruchome, będące powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożone z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytki ruchome, będące tym wytworem.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 4 ustawy **ochrona zabytków** polega w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy **opieka nad zabytkiem** sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Z art. 6 ustawy wynika, iż ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) **zabytki nieruchome** będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi;
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
- c) dziełami architektury i budownictwa;
- d) dziełami budownictwa obronnego;
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- f) cmentarzami;
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- 2) **zabytki ruchome** będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2019 poz. 1479);
- f) instrumentami muzycznymi;
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) **zabytki archeologiczne** będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
- b) cmentarzyskami;
- c) kurhanami;
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zgodnie z art. 7 ustawy, wśród **form ochrony** zabytków wyróżnia się:

- 1) wpis do rejestru zabytków (w tym wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa);
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dla zabytków znajdujących się na terenie województwa wojewódzki konserwator zabytków prowadzi **rejestr zabytków**. Zgodnie z art. 9 ust.1 i ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami „do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku”.

Zgodnie z art. 15 ust. 1 i ust. 2 ustawy „Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za **pomnik historii** zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, o którym mowa w ust. 1, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków”.

Zgodnie z art. 16 ust. 1–1a ustawy „rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć **park kulturowy** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenia, a także

w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia”.

Zgodnie z art. 17 ustawy na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1 ustawy;
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w art. 17 ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131–134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2022 poz. 2556 ze zm.).

W myśl art. 18 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami „ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego”.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, które znajdują się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim

konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu, co wynika z art. 20 ustawy. Podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy, zgodnie z art. 21 ustawy, jest ewidencja zabytków.

Zgodnie z art. 22:

- Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków;
- Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa;
- Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku;
- Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków;
- W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

Organami ochrony zabytków, zgodnie z art. 89 ustawy, są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Zadania publiczne o charakterze ponadgminnym określa ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40 ze zm.).

Z punktu widzenia niniejszego opracowania istotne jest uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2022 poz. 503 ze zm.),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 628),

- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2022 poz. 2556 ze zm.),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2022 poz. 916 ze zm.),
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2023 poz. 344),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194 ze zm.),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2023 poz. 571).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2022 poz. 385),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2022 poz. 2392).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164, ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Dokument stanowi załącznik do uchwały nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (poz. 808). Głównym celem projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, poprzez realizację trzech celów szczegółowych, podzielonych na następujące kierunki działań:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Cele Gminy Zblewo w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego są spójne z celami na szczeblu krajowym i wpisują się przede wszystkim w cel strategiczny 2 i 3 oraz wzmacniają realizację kierunków działań w nich zawartych.

STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO (WSPÓŁDZIAŁANIE, KULTURA, KREATYWNOSĆ) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 przyjęta została uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. Stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 i jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz jedną z dziewięciu horyzontalnych zintegrowanych strategii rozwoju.

Strategia zakłada trzy cele szczegółowe, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami oraz rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę oraz wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych oraz wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

Założenia *Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Zblewo na lata 2022-2025* wpisują się w cele i założenia przyjęte w powyższym Dokumencie, głównie poprzez realizację celu szczegółowego 2.

4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO DO ROKU 2030

Strategia przyjęta została uchwałą nr 376/XXXI/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2021 roku. Strategia wskazuje trzy następujące cele strategiczne, mające charakter ogólny i określające pożądane stany docelowe w ujęciu problemowym, które są zoperacjonalizowane przez 12 celów operacyjnych.

1. Trwałe bezpieczeństwo
 - 1.1. Bezpieczeństwo środowiskowe.
 - 1.2. Bezpieczeństwo energetyczne.
 - 1.3. Bezpieczeństwo zdrowotne.
 - 1.4. Bezpieczeństwo cyfrowe.
2. Otwarta wspólnota regionalna:
 - 2.1. Fundamenty edukacji.
 - 2.2. Wrażliwość społeczna.
 - 2.3. Kapitał społeczny.
 - 2.4. Mobilność.
3. Odporna gospodarka:
 - 3.1. Pozycja konkurencyjna.
 - 3.2. Rynek pracy.
 - 3.3. Oferta turystyczna i czasu wolnego.
 - 3.4. Integracja z globalnym systemem transportowym.

Założenia zawarte w Programie opieki nad zabytkami dla Gminy Zblewo są spójne i wpisują się w cele strategiczne zawarte w Strategii rozwoju województwa pomorskiego do roku 2030 poprzez realizację **celu strategicznego – Otwarta wspólnota regionalna**, którego zakres wchodzi cel operacyjny 2.3: Kapitał społeczny. **Wśród uwarunkowań tematycznych wskazano na m.in.:** podnoszenie wiedzy i świadomości wszystkich mieszkańców w obszarach kluczowych dla regionu, w szczególności kultury i tożsamości regionalnej oraz zachowanie i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego. Zachowanie i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego jest zatem jednym z założeń strategicznych województwa, w związku z czym należy stwierdzić powiązanie przedmiotowego Programu ze Strategią na szczeblu wojewódzkim.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO 2030

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego został przyjęty uchwałą nr 318/XXX/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 grudnia 2016 r. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa stanowi podstawowe narzędzie dla kształtowania przez samorząd wojewódzki regionalnej polityki przestrzennej.

Cele polityki przestrzennego zagospodarowania województwa:

1. Wysoka jakość przestrzeni zamieszkania i pracy;
2. Konkurencyjna oraz wielofunkcyjna przestrzeń gospodarcza i bezpieczeństwo;
3. Zachowane zasoby i walory środowiska;
4. Uruchomione potencjały rozwojowe obszarów funkcjonalnych.

Jednym z kierunków polityki przestrzennego zagospodarowania województwa jest punkt 3.2. Ochrona obszarów o charakterystycznym krajobrazie kulturowym lub znaczeniu historycznym, który mówi o zachowaniu, ochronie, tożsamości historyczno-kulturowej oraz promocji zasobów i walorów kulturowych województwa. Zapisy zawarte w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego zostały uwzględnione przy sporządzaniu Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Zblewo na lata 2022-2025.

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU STAROGARDZKIEGO 2014-2020

Strategia została przyjęta uchwałą nr XXVIII/275/2021 Rady Powiatu Starogardzkiego z dnia 23 czerwca 2021 r. Strategia jest podstawowym dokumentem planistycznym Powiatu, mającym charakter nadrzędny w stosunku do innych aktów planowania. Tworzy ramy dla branżowych programów i projektów realizacyjnych Powiatu, tym samym dając możliwości wykorzystania lokalnych zasobów infrastrukturalnych, gospodarczych, społecznych i środowiskowych oraz potencjału partnerów mogących mieć wpływ na rozwój społeczny i gospodarczy Powiatu.

Wizja powiatu brzmi następująco: Powiat starogardzki miejscem zrównoważonego i bezpiecznego życia.

W strategii wyznaczono 4 następujące cele strategiczne i 12 celów operacyjnych:

- cel strategiczny 1. Poprawa stanu i warunków bezpieczeństwa środowiskowego oraz energetycznego:
 - cel operacyjny 1.1 Zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń środowiska i ochrona dziedzictwa naturalnego.
- cel strategiczny 2. Rozwój gospodarczy i infrastrukturalny powiatu:
 - cel operacyjny 2.1 Rozwijanie infrastruktury powiatu,

- cel operacyjny 2.2 Tworzenie warunków dla nowych inwestycji i rozwoju przedsiębiorczości,
- cel operacyjny 2.3 Wspieranie i wzmacnianie rynku pracy,
- cel strategiczny 3. Rozwój ochrony zdrowia i polityki społecznej:
 - cel operacyjny 3.1 Promocja i profilaktyka zdrowia,
 - cel operacyjny 3.2 Zintegrowana polityka społeczna,
 - cel operacyjny 3.3 Infrastruktura ochrony zdrowia i placówek pomocy społecznej,
 - cel operacyjny 3.4 Usuwanie skutków pandemii Covid-19 i nowe wyzwania pandemiczne.
- cel strategiczny 4. Rozwój edukacji i kapitału społecznego:
 - cel operacyjny 4.1 Poprawa infrastruktury, warunków oraz jakości i dostępności edukacji,
 - cel operacyjny 4.2 Wzmocnienie doradztwa zawodowego,
 - cel operacyjny 4.3 Społeczeństwo Obywatelskie,
 - cel operacyjny 4.4 Ochrona i kształtowanie dziedzictwa kulturowego powiatu.

Program opieki nad zabytkami dla Gminy Zblewo wpisuje się przede wszystkim w cel strategiczny 4. Rozwój edukacji i kapitału społecznego, a dokładniej w wyznaczony w jego ramach cel operacyjny 4.4. Ochrona i kształtowanie dziedzictwa kulturowego powiatu. Zakłada on zapewnienie właściwej opieki, ochrony i modernizacji obiektów zabytkowych oraz sprawnej administracji w zakresie dóbr kultury, eksponowanie zabytków poprzez wystawy i galerie twórczości lokalnej, odnawianie tradycyjnej zabudowy historycznej oraz promocję na rzecz ochrony i wykorzystania dziedzictwa lokalnego.

Mając powyższe na uwadze, należy stwierdzić, że realizacja Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Zblewo jest spójna z założeniami strategicznymi powiatu i dokumenty te przyczynią się do zachowania walorów kulturowych na terenie powiatu starogardzkiego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY ZBLEWO

Ostatnia aktualizacja Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Zblewo została przyjęta uchwałą nr XVIII/169/2012 Rady Gminy Zblewo z dnia 31 maja 2012 r. Dokument ten określa kierunki działań w zakresie różnych funkcji działalności Gminy, w tym m.in. funkcji kulturowych. W Studium wskazano obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Wśród kierunków polityki przestrzennej w zakresie ochrony zasobów i walorów środowiska kulturowego stanowiących o tożsamości regionu odnoszących się do terenu gminy wskazano m.in.:

- ochronę zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej,
- wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym,
- ochronę i odnowę charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzeczno, dziedzictwa budownictwa ceglanego, obiektów dziedzictwa obronnego i techniki, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej, wybitnych dóbr kultury współczesnej,
- podejmowanie czynnych działań – restytucji, rewaloryzacji i rekultywacji elementów architektoniczno-kulturowych decydujących o zachowaniu lub przywróceniu walorów krajobrazowych specyficznych dla poszczególnych typów obszarów.

Stan zachowania obszarów kulturowych i obiektów zabytkowych na terenie gminy jest zróżnicowany. Ponadto nowa architektura oraz nowe układy przestrzenne nie nawiązują do tradycyjnych form regionalnych oraz nie kontynuują historycznych układów. Niewystarczające wykorzystywanie walorów kulturowych i krajobrazowych w promocji Gminy jest także barierą rozwoju funkcji turystycznych.

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego dla całego obszaru gminy w Studium określono następujące działania:

- wydawanie decyzji o warunkach zabudowy tak, aby zabezpieczyć zachowanie wartości zabytkowych obiektów i zespołów zabytkowych, w tym układów ruralistycznych,
- monitoring stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru oraz do Gminnej Ewidencji Zabytków, a w razie potrzeby informowanie władz konserwatorskich o zagrożeniu budowli zabytkowych i ładu przestrzennego w gminie,
- wpisanie najcenniejszych zabytków do rejestru zabytków,
- stwarzanie ram prawnych umożliwiających przyznawanie dotacji do remontów poprawiających stan zachowania obiektów zabytkowych,
- rozwój działalności gospodarczej w oparciu o zabytkowe nieruchomości (agroturystyka, pensjonaty, ośrodki konferencyjne),
- zagospodarowywanie obiektów zabytkowych,
- remonty i restaurowanie obiektów zabytkowych będących własnością gminy, w sposób zgodny z zaleceniami konserwatorskimi,

- promocja i zaznajomienie mieszkańców z dziedzictwem kulturowym gminy,
- oznaczenie, zabezpieczenie oraz wyeksponowanie obiektów zabytkowych w gminie (w tym stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej),
- zagospodarowanie i utrzymanie przestrzeni publicznej w otoczeniu obiektów zabytkowych,
- sporządzenie studiów konserwatorskich cennych układów ruralistycznych gminy.

W zakresie ochrony krajobrazu kulturowego obowiązują generalne zasady przy lokalizowaniu nowej zabudowy i nowych sposobów zagospodarowania terenu:

- należy kontynuować historyczne zasady kształtowania krajobrazu kulturowego miejsca,
- obowiązuje kontynuacja regionalnych i lokalnych tradycji budowlanych,
- obowiązuje maksymalne ograniczenie ewentualnego negatywnego oddziaływania na krajobraz form przestrzennych niezbędnych dla rozwoju, a obcych kulturowo przy zastosowaniu wszelkich możliwych środków łagodzących.

Na terenie gminy występują dobrze zachowane, historyczne układy rozplanowania i zachowania oryginalnej architektury. Do układów ruralistycznych o najwyższej wartości kulturowej należą układy w miejscowościach: Zblewo, Borzechowo, Kleszczewo Kościerskie, Miradowo, Nowy Cis, Pinczyn.

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Zblewo, uwzględniono działania, jakimi należy objąć ww. obszary. Są to:

- objęcie ochroną zachowanego, historycznego układu drogowego, układu historycznych siedlisk oraz zabudowy wzdłuż tych dróg, ewentualnie występujących historycznych placów, zieleni przydrożnej oraz układu niw,
- nową zabudowę i zagospodarowanie należy kształtować w sposób harmonizujący z historycznym zasobem, nowe formy zagospodarowania powinny czerpać z istniejących wzorców budownictwa, architektury i form zagospodarowania ich otoczenia i twórczo je dostosowywać do aktualnych potrzeb,
- zasady historyczne i kulturowe powinny być ustalone i przestrzegane w zagospodarowaniu,
- należy chronić stan historyczny przestrzeni z uwagi na potencjalnie dużą atrakcyjność tych form dla promocji obszaru gminy,
- w miejscowościach proponuje się usunięcie lub rekompozycję występujących elementów dysharmonijnej zabudowy,
- postuluje się opracowanie dla wsi zestawu przykładów form architektonicznych (skala, kształt bryły, detal architektoniczny, materiał, kolorystyka) oraz sposobów zagospodarowania przestrzennego w skali działki siedliskowej (rozplanowanie, ogrodenia, rodzaj zieleni towarzyszącej) opartej na miejscowej tradycji kultury osadniczej,

a także sformułowanie szczegółowych zasad kształtowania nowej zabudowy miejscowości.

Opracowując przedmiotowy Program opieki nad zabytkami uwzględniono uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Zblewo, zatem planowane działania są spójne z określonymi w nim zasadami.

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Na terenie gminy Zblewo obowiązuje 46 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Wykaz obowiązujących mpzp zamieszczono w tabeli poniżej.

Tabela 1. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na obszarze gminy Zblewo oraz zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (stan na październik 2021 r.)

Lp.	Uchwała Rady Gminy	Zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
1.	uchwała nr XXIV/120/1996	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
2.	uchwała nr XXXVIII/187/1997	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
3.	uchwała nr XXXVIII/188/1997	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
4.	uchwała nr III/27/1998	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
5.	uchwała nr L/243/1998	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
6.	uchwała nr XI/102/1999	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
7.	uchwała nr XXIII/179/2001	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
8.	uchwała nr XXXI/222/2001	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
9.	uchwała nr II/12/2002	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
10.	uchwała nr VII/63/2003	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
11.	uchwała nr XX/172/2004	§ 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) Określenie obiektów i terenów chronionych ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – zaleca się ochronę konserwatorską istniejących zabudowań, polegających na ochronie wyrazu architektonicznego budynku leśniczówki, 2) Określenie nakazów, zakazów, dopuszczeni i ograniczeń w zagospodarowaniu terenów – utrzymanie głównych elementów kompozycji zespołu leśniczówki.
12.	uchwała nr IX/92/2007	Obszar planu leży w obszarze strefy ochrony ekspozycji zabytkowego zespołu ruralistycznego wsi Pinczyn.
13.	uchwała nr VI/57/2007	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
14.	uchwała nr VI/58/2007	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
15.	uchwała nr IX/93/2007	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
16.	uchwała nr IX/94/2007	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
17.	uchwała nr XX/190/2008	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
18.	uchwała nr XX/191/2008	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
19.	uchwała nr XXXI/194/2009	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
20.	uchwała nr XXX/282/2009	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
21.	uchwała nr XXX/283/2009	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>

Lp.	Uchwała Rady Gminy	Zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
22.	uchwała nr XXX/284/2009	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
23.	uchwała nr XXX/285/2009	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
24.	uchwała nr XXX/286/2009	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
25.	uchwała nr XXXII/294/2009	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
26.	uchwała nr XXXII/295/2009	§ 7. 1. Ustalenia szczegółowe dla terenu 1. MN,U: 6) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: a) Obszar sąsiaduje z zabytkowym zespołem dworsko-parkowym i folwarcznym w Radziejewie i w związku z tym podlega ochronie konserwatorskiej jako obszar ekspozycji ww. zespołu. Działania inwestycyjne należy realizować na zasadzie harmonii i dobrego sąsiedztwa z zabytkową architekturą, b) Na terenie strefy zlokalizowane są budynki o wartościach historyczno-kulturowych oznaczone graficznie na rysunku planu. Ochronie podlega historyczna bryła budynku, kształt dachu, detal architektoniczny, forma architektoniczna, materiały budowlane i kolorystyka. Dopuszcza się renowacje, adaptację i zmianę sposobu użytkowania pod warunkiem zachowania w/w form podlegających ochronie. 4. Ustalenia szczegółowe dla terenu 11. ZP,UW; 12. ZP,UW; 13.ZP,UW; 14.ZP,UW: 6) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: a) Obszar strefy 14.ZP.UW sąsiaduje z zabytkowym zespołem dworsko-parkowym i folwarcznym w Radziejewie i w związku z tym podlega ochronie konserwatorskiej jako obszar ekspozycji ww. zespołu. Działania inwestycyjne należy realizować na zasadzie harmonii i dobrego sąsiedztwa z zabytkową architekturą. 5. Ustalenia szczegółowe dla terenu 15.US: 6) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: a) Obszar sąsiaduje z zabytkowym zespołem dworsko-parkowym i folwarcznym w Radziejewie i w związku z tym podlega ochronie konserwatorskiej jako obszar ekspozycji ww. zespołu. Działania inwestycyjne należy realizować na zasadzie harmonii i dobrego sąsiedztwa z zabytkową architekturą.
27.	uchwała nr XXVIII/446/2009	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
28.	uchwała nr XXXVIII/344/2010	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
29.	uchwała nr XXXVIII/345/2010	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
30.	uchwała nr XXXVIII/346/2010	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
31.	uchwała nr XXXVIII/347/2010	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
32.	uchwała nr XLVII/422/2010	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
33.	uchwała nr V/29/2011	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
34.	uchwała nr X/89/2011	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>

Lp.	Uchwała Rady Gminy	Zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
35.	uchwała nr XXXIX/350/2014	§ 3. 1. ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA KULTUROWEGO: 1) Semlin to historyczna wieś, w której zachowało się kilka zabytkowych, ceglanych budynków mieszkalnych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków. Cztery z tych budynków znajdują się w granicach opracowania MPZP. 2) dla obiektów zaniedbanych lub w złym stanie technicznym, ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków należy: a) zachować historyczną bryłę, kształt dachu, dyspozycję ścian zewnętrznych, kształt podziały stolarki okiennej, materiały i kolorystykę wykończenia oraz detal architektoniczny, b) wszelkie zamiany w obrębie elementów chronionych należy uzgadniać z właściwym terytorialnie Konserwatorem Zabytków, 3) należy objąć ochroną istniejące zadrzewienia przydrożne jako charakterystyczne cechy zieleni komponowanej (alei) wzdłuż dróg historycznych, jednocześnie należy dążyć do odtwarzania układów alejowych, w przypadku ich braku, w dalszej odległości od krawędzi dróg. 4) wprowadza się zakaz stosowania wolnostojących nośników reklam na terenie całego obszaru objętego planem. 5) dopuszcza się jedynie nośniki reklamowe dotyczące prowadzonej działalności na terenie działki lub zespołu działek do której inwestor posiada tytuł prawny.
36.	uchwała nr XLIII/386/2014	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
37.	uchwała nr XLIII/387/2014	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
38.	uchwała nr XLIII/388/2014	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
39.	uchwała nr XLIV/391/2014	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
40.	uchwała nr XLIV/392/2014	§ 5. 1. Ustalenia szczegółowe dla terenu 1. MN,U 5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: a) teren usytuowany w obrębie historycznego układu ruralistycznego wsi Zblewo, b) nie występują obiekty zabytkowe ani obszary chronione archeologicznie, nie występują chronione dobra kultury współczesnej. 2. Ustalenia szczegółowe dla terenu 2. U,MN 5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: a) teren usytuowany w obrębie historycznego układu ruralistycznego wsi Zblewo, b) nie występują obiekty zabytkowe ani obszary chronione archeologicznie, nie występują chronione dobra kultury współczesnej. 3. Ustalenia szczegółowe dla terenu 3.E: 5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: a) teren usytuowany jest w obrębie historycznego zespołu ruralistycznego wsi Zblewo, b) nie występują obiekty zabytkowe ani obszary chronione archeologicznie, nie występują chronione dobra kultury współczesnej.

Lp.	Uchwała Rady Gminy	Zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
		4. Ustalenia szczegółowe dla terenu 01.KD,KXP,ZP,KP: 5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: a) teren usytuowany jest w obrębie historycznego zespołu ruralistycznego wsi Zblewo, b) nie występują obiekty zabytkowe ani obszary chronione archeologicznie, nie występują chronione dobra kultury współczesnej.
41.	uchwała nr XL/293/17	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
42.	uchwała nr LIV/405/18	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
43.	uchwała nr VII/80/2019	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
44.	uchwała nr XIII/130/2019	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
45.	uchwała nr XIII/131/2019	<i>Brak zapisów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</i>
46.	uchwała nr XVIII/154/2020	§ 10. Ustalenia dla terenu objętego planem w postaci kart terenu: 4. Karta dla terenów ZP, UW: 5) Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: a) Teren 13 ZP, UW sąsiaduje z zabytkowym zespołem dworsko-parkowym i folwarcznym w Radziejewie jako obszar ekspozycji ww. zespołu i w związku z tym podlega ochronie konserwatorskiej. Działania inwestycyjne należy realizować na zasadzie harmonii i dobrego sąsiedztwa z zabytkową architekturą, b) Na pozostałym terenie nie występują.

Źródło: Opracowanie własne

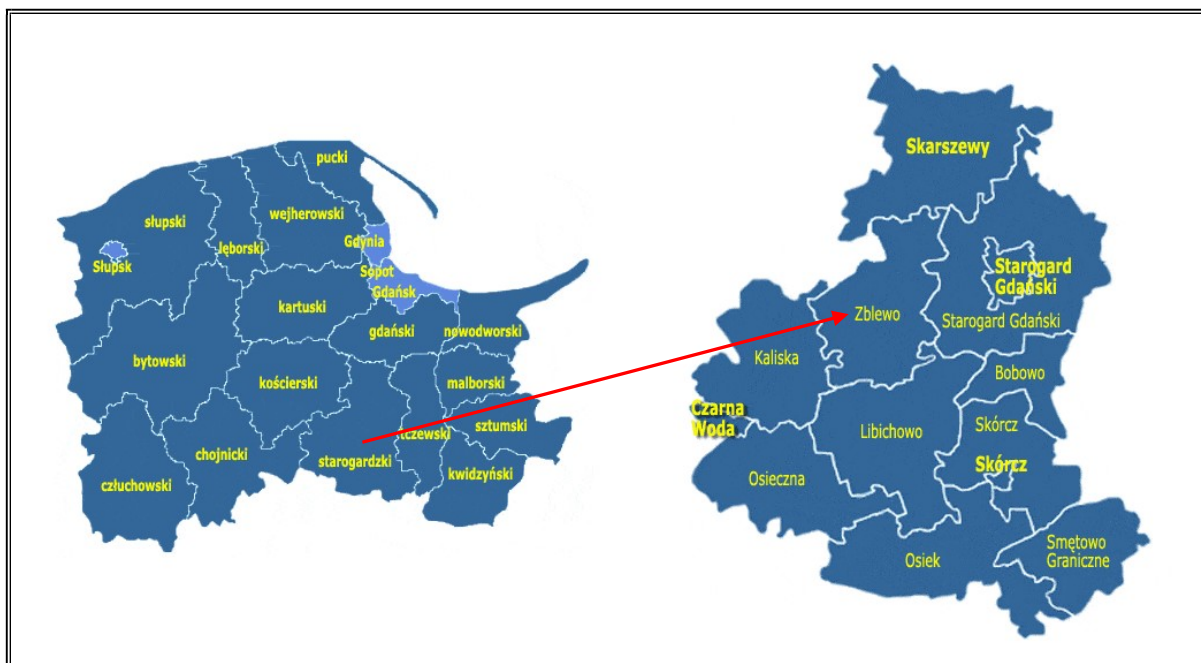
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Gmina Zblewo położona jest w południowej części województwa pomorskiego, w powiecie starogardzkim. Obejmuje część powierzchni Pojezierza Starogardzkiego i Borów Tucholskich. Siedzibą władz samorządowych Gminy jest miejscowość Zblewo, gdzie skupione są główne usługi. Jest to miejscowość o przeważającym charakterze zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej.

Obecnie Gmina podzielona jest na 17 sołectw: Białachowo, Borzechowo, Bytonia, Cis, Jezierce, Karolewo, Kleszczewo Kościerskie, Lipia Góra Mała, Mały Bukowiec, Miradowo, Pałubinek, Pinczyn, Radziejewo, Semlin, Tomaszewo, Zawada i Zblewo.

Na rysunku poniżej przedstawiono położenie Gminy na tle powiatu starogardzkiego i województwa pomorskiego.

Rysunek 1. Położenie Gminy Zblewo na tle powiatu starogardzkiego i województwa pomorskiego

Źródło: www.gminy.pl

Pod względem etnograficznym gmina Zblewo znajduje się na Kociewiu, które jest regionem etnograficzno-kulturowym na Pomorzu Gdańskim, leżącym w dorzeczu dwóch rzek uchodzących do Wisły: Wdy i Wierzycy. Obszar ten zamieszkują Kociewiacy, którzy są ludem spokrewnionym z Kaszubami. Posługują się oni gwarą kociewską.

5.2.1. Zarys historii obszaru Gminy

Pierwsze ślady obecności człowieka w okolicach gminy Zblewo pochodzą z okresu mezolitycznego. Tereny te osiedlali ludzie trudniący się zbieractwem, rybołówstwem i myślistwem. Po okresie mezolitycznym nastąpiła kultura pucharów lejkowatych, następnie kultura ceramiki sznurowej, a po niej epoka brązu, do której zalicza się kulturę iwieńską. Jej miejsce zastąpiła kultura trzcińska, a w dalszej kolejności kultura łużycka i epoka żelaza. Do IV w. obszary gminy znalazły się pod wpływem kultury rzymskiej, dzięki szlakom handlowym, po których podróżowali kupcy rzymscy. Na początku średniowiecza tereny te zamieszkiwała ludność kultury wielbarskiej, która zanikła wraz z napływem plemion słowiańskich.

Pierwsza wzmianka o Zblewie pojawiła się w 1305 r. za sprawą Wacława II, który przekazał w akcie nadania wieś *Stubelow* wraz z okolicznymi dobrami Państwu Krzyżackiemu. Na przestrzeni średniowiecza obszary dzisiejszej gminy słynęły głównie z produkcji słomy i obróbki drewna. W 1772 r., w wyniku I rozbioru Polski, tereny gminy znalazły się pod panowaniem Królestwa Prus i pozostały w nim aż do zakończenia I wojny światowej. Intensywny rozwój Zblewa zaczął się wraz z budową linii kolejowej łączącej Berlin z Królewcem w drugiej poł. XIX w., która była ważną strategicznie magistralą kolejową. W okresie dwudziestolecia międzywojennego obszar gminy znajdował się w województwie pomorskim II Rzeczypospolitej. We wrześniu 1939 r. został zajęty przez Niemców. Gmina wyzwolona została w 1945 r. przez wojska rosyjskie.

KRÓTKI OPIS I HISTORIA WYBRANYCH MIEJSCOWOŚCI NA TERENIE GMINY ZBLEWO

Wieś Białachowo charakteryzuje się zabudową jednorodziną i zagrodową, która skupiona jest na skrzyżowaniu dróg gminnych, a także rozproszoną zabudową zagrodową na terenach rolniczych. W jej granicach znajduje się zabudowa dawnych PGR-ów oraz zabytkowy budynek szkoły. Na południowy wschód od wsi położony jest dawny cmentarz ewangelicki.

Miejscowość Borzechowo została po raz pierwszy wzmiankowana w 1305 r. w dokumencie nadającym te ziemie Państwu Krzyżackiemu. Zbudowali oni niewielki zamek w miejscu istniejącego już grodu ziemno-drewnianego na jednej z wysp na jeziorze. Stał się on w 1581 r. rezydencją starosty. Po Odsieczy Wiedeńskiej kilku miejscowych chłopów z rąk starosty Potulickiego za udział w zwycięskiej wyprawie otrzymało ziemię w pobliżu Zblewa. Wraz z likwidacją starostwa rozebrany został także zamek. W XIX w. nastąpiło osadnictwo niemieckich kolonistów powracających z Rosji w pobliżu Borzechowa. Wzniesiono wtedy dla nich w 1833 r. mały neobarokowy kościół ewangelicki z dwiema wieżami, prawdopodobnie na miejscu istniejącej od 1660 r. malutkiej kaplicy. W historycznym układzie przestrzennym wsi Borzechowo przeważa zabudowa zagrodowa i mieszkaniowa jednorodzinna z drobnymi usługami podstawowymi. W środkowej części wsi znajduje się kościół p.w. św. Anny wraz

z plebanią. Nad brzegami Jeziora Borzechowskiego Wielkiego i Małego zlokalizowanych jest kilka zespołów zabudowy rekreacyjnej i letniskowej. Do głównych zabytków miejscowości zaliczyć można ruiny zamku na wyspie, chatę podcieniową, resztki grodziska wczesnośredniowiecznego i wspomniany kościół.

We wsi Bytonia przeważa zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i usługowa, zlokalizowana po obu stronach drogi krajowej nr 22. W lesie, przy zachodniej granicy, znajduje się zespół zabudowy mieszkaniowo – letniskowej. We wsi zachowało się wiele zabytkowych budynków mieszkalnych i gospodarczych, w większości ceglanych z przełomu XIX i XX w.

Cis to sołectwo, w którym główną zabudową są gospodarstwa rolne i budynki mieszkaniowe jednorodzinne, a także zabudowa mieszkalno – letniskowa o charakterze rekreacyjnym. Zabudowa zagrodowa otoczona jest terenami rolniczymi i leśnymi.

We wsi Jezierce dominuje zabudowa zagrodowa i mieszkaniowa jednorodzinna.

We wsi Karolewo dominują zabudowania zagrodowe i jednorodzinne w okolicy skrzyżowania dróg gminnych i powiatowych oraz dość równomiernie rozproszona zabudowa o charakterze siedliskowym na terenach rolniczych. We wsi znajduje się kilka zabytkowych budynków mieszkalnych z końca XIX w. i przełomu XIX i XX w.

Wieś Kleszczewo Kościerskie składa się z zabudowań mieszkaniowych (zagrodowa i jednorodzinna) wzdłuż głównej ulicy z centralnie zlokalizowanym kościołem i usługami wśród zabudowy oraz zabudowy wielorodzinnej po byłym PGR. We wsi znajduje się kilka zabytkowych budynków mieszkalnych i gospodarczych oraz kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela i kaplica przedpogrzebowa.

Lipia Góra to wieś z typową zabudową zagrodową. W kierunku południowym od zabudowań znajduje się dawny cmentarz ewangelicki.

We wsi Mały Bukowiec dominuje zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i zagrodowa skupiona wzdłuż dróg gminnych. Bliżej znajdującego się tu jeziora położona jest zabudowa letniskowo – rekreacyjna.

Wieś Miradowo to wieś folwarczna, która charakteryzuje się zabudową, skupioną przy XIX wiecznym majątku ziemskim, na który składał się dworek wraz z zabudową gospodarczą oraz założenie parkowe. Na terenie dawnego majątku ziemskiego funkcjonował PGR. Zabudowa wsi to głównie budynki mieszkaniowe jednorodzinne i zabudowa zagrodowa. Poza zabytkowym zespołem dworsko-parkowym znajduje się kilka dobrze zachowanych zabytkowych budynków mieszkalnych z II poł. XIX i początku XX w., głównie ceglanych oraz dawny cmentarz ewangelicki.

We wsi Pałubinek znajdują się głównie zabudowania zagrodowe i jednorodzinne oraz dość równomiernie rozmieszczona zabudowa zagrodowa położona na terenach rolnych.

W miejscu obecnej wsi Pinczyn istniało starożytne cmentarzysko. Po II wojnie światowej wydobyto z niego urny popielnicowe, datowane na lata 700-400 p.n.e., które zostały przekazane do Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. We wczesnym średniowieczu na terenach miejscowości istniało grodzisko, którego pozostałości zachowały się do dzisiaj. Prawdopodobnie ok. 1258 r. książę Sambor II zbudował we wsi kościół i założył parafię. Na początku XIV w., miejscowość przeszła we władanie Zakonu Krzyżackiego. Do 1347 r. Pinczyn lokowany był na prawie polskim, kiedy to przeszedł na prawo chełmińskie. W czasie panowania Zakonu Krzyżackiego wieś wchodziła w skład wójtostwa tczewskiego, a po pokoju toruńskim w 1466 r., kiedy powróciła do Królestwa Polskiego, została włączona do starostwa kiszewskiego w powiecie tczewskim. Jednak miejscowość stała się znana dopiero pod koniec XIX w., za sprawą Józefa Stopy, który stał się pierwowzorem dla poznańskiego Drzymały. Z powodu restrykcyjnej administracji pruskiej, która przez kilkadziesiąt lat nie pozwalała na budowę domów, przez co mieszkańcy zmuszeni byli do zamieszkania w szałasach, ani na palenie ognisk służących do gotowania strawy, Stopa jako pierwszy zamieszkał w wozie cygańskim, czym przyczynił się do wzrostu patriotycznej postawy wśród pozostałych mieszkańców. Po odzyskaniu niepodległości za sprawą tutejszego proboszcza ks. Stanisława Hoffmanna miejscowość zyskała nowy kościół, została zelektryfikowana, a główną ulicę zmodernizowano, dodając chodniki i brukując. Do dzisiaj wśród zabytków zachował się pałac z XIX w. oraz największy na Kociewiu głaz narzutowy przyniesiony tu przez lodowiec. Zabudowa we wsi Pinczyn to głównie zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i zagrodowa z usługami rozmieszczonymi w całej wsi.

Jedną z najstarszych miejscowości na ziemi starogardzkiej jest Radziejewo, o której po raz pierwszy wzmiankowano w 1178 r. Około 3 km na północ od zabudowań współczesnej wsi znajdują się pozostałości po wielookręgowym wczesnośredniowiecznym grodzisku. W 1305 r. Piotr Świeca sprzedał Krzyżakom okoliczne tereny, a miejscowość została przeniesiona na prawo niemieckie. W pierwszej połowie XVI w. wieś została nabyta przez Leonarda Klińskiego, posła stanów pruskich w czasie panowania Zygmunta I Starego. Po śmierci Klińskiego miejscowość odziedziczył jego syn Krzysztof Kliński. Jeszcze do 2 poł. XVI w. dwunastołanowa własność szlachecka Radziejewo należała do rodziny Klińskich, herbu Junosza, a pod względem sądowym, skarbowym i sejmikowym do powiatu tczewskiego. W 2 poł. XVIII w. wieś należała do Feliksa Płaskowskiego, który założył kaplicę przydorską. Na przestrzeni lat dobra szlacheckie miejscowości znalazły się w rękach Niemieckich. W XIX w. słynęły one z hodowli owiec. Pod koniec XIX w. zbudowana została gorzelnia parowa z młynami oraz cegielnia. Po zakończeniu I wojny światowej powstała rada robotnicza złożona

z lokalnych aktywistów społecznych. Miejscowość była w rękach niemieckich przez całe dwudziestolecie międzywojenne i II wojnę światową, aż do czasu wyzwolenia 6 marca 1945 r. W wyniku reformy rolnej w Radziejewie powstało Państwowe Gospodarstwo Rolne, po którym pozostał zespół zabudowy wielorodzinnej. W latach 1965-1966 zbudowany został pawilon handlowy GS. Po wschodniej stronie wsi znajduje się dany cmentarz ewangelicki o powierzchni około 20 ha.

Zabudowa we wsi Semlin to w głównej mierze zabudowa mieszkaniowa zagrodowa i jednorodzinna. W pobliżu jeziora zlokalizowane są zespoły zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i letniskowo – rekreacyjnej. We wsi znajduje się kilka zabytkowych ceglanych budynków mieszkalnych. W kierunku południowo-wschodnim od wsi, przy zachodnim skraju lasu, znajduje się również dawny cmentarz ewangelicki.

Wieś Tomaszewo charakteryzuje się występowaniem zabudowy zagrodowej położonej w pobliżu drogi gminnej w środkowej części wsi oraz pojedynczych zagród na terenach rolniczych.

Tereny wsi Zawada mają charakter typowo rolniczy, a na występującą tu zabudowę składa się zabudowa zagrodowa.

Wieś Piesienica to wieś kociewska, położona nad rzeką Piesienica. W roku 1875 miejscowość liczyła 259 mieszkańców i 19 domów. Do roku 1929 wieś stanowiła obszar dworski. Znajduje się tutaj m.in. park podworski wpisany do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Miejscowość Wirty to osada leśna z kilkoma zabudowaniami. Znajduje się tutaj kilka zabytkowych budynków gospodarczych, Arboretum Wirty oraz położony na jego obszarze grób rodziny Adama Puttricha.

ZNAKI I SYMBOLE

Herb Gminy Zblewo podzielony jest dwie części, co obrazuje podział gminy na część rolniczą i turystyczną. W górnej części, na żółtym tle widnieje gotycka wieża kościoła, prawie wiernie odzwierciedlająca kościół położony w centralnym punkcie gminy – w Zblewie. Umieszczone w prawym górnym rogu świerki symbolizują położenie gminy na północnym skraju Borów tucholskich oraz rozwijającą się, na ciekawym krajobrazów terenie gminy, turystykę. Część dolna herbu – pole zielone z żółtymi kłosami zbóż ułożonymi w literę „Z” ukazują charakter rolniczy gminy. Jest to herb czytelny, zawierający elementy utożsamiane z gminą Zblewo.

Rysunek 2. Herb Gminy Zblewo

Źródło: <https://www.zblewo.pl/>

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Obszar gminy Zblewo posiada liczne walory kulturowe i historyczne. Znajduje się tu wiele zabytków, począwszy od zespołu dworsko-parkowego, kościołów, zabytkowych cmentarzy, elementów małej architektury i kapliczek, przez budynki mieszkalne i gospodarcze, a na charakterystycznym układzie przestrzennym wsi kończąc. Pozostałości po typowej zabudowie dla tego terenu znajdują się m.in. w miejscowości Borzechowo i Zblewo, gdzie występuje typowy układ wsi placowych, we wsi Miradowo, będącej wsią folwarczną oraz w Kleszczewie Kościerskim, Nowym Cisie i Pinczynie, które są typowymi wsiami ulicowymi. Na uwagę zasługują stanowiska archeologiczne znajdujące się na terenie Gminy oraz pozostałości grodzisk wczesnośredniowiecznych w Pinczynie i Radziejowie. Do charakterystycznych i specyficznych dla regionu obiektów wskazać można głównie te związane z kulturą kociewską m.in. chatę kociewską w Borzechowie oraz pomniki i groby osób ważnych i zasłużonych w historii gminy. Natomiast zabytkami o dużym znaczeniu dla środowiska kulturowego są kościoły i cmentarze przykościelne w Borzechowie, Pinczynie i Zblewie oraz zespół dworski i folwarczny w Miradowie.

Środowisko kulturowe Gminy determinowane jest występowaniem na jej terenie: zabytków archeologicznych, zabytków architektury, założeń parkowych oraz wartości niematerialnych, do których zaliczyć można krajobraz oraz kulturę ludową. Warto podkreślić, że zachowane zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy stanowią wartość podlegającą ochronie prawnej i pozwalają tym samym na wyodrębnienie obszarów o istotnych walorach środowiska kulturowego. Ochrona dóbr kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki

przestrzennej, a kształtowanie środowiska kulturowego wpływa na rozwój pozostałych dziedzin regionu, takich, jak: turystyka, rekreacja, rolnictwo, osadnictwo czy leśnictwo.

Od połowy XIX w. i przez cały wiek XX obserwowano stopniowy zanik tradycyjnej kultury ludowej na Kociewiu. Powodem były głównie zmieniające się warunki cywilizacyjne oraz ekonomiczne, przede wszystkim postęp technologiczny i przemysłowy, który powodował zanik wiejskiego rzemiosła tradycyjnego. Kolejnym powodem była polityka narodowościowa okupantów, którzy chcieli wykorzenić polskie wartości oraz zniwelować procesy kulturowe. Przez te i wiele innych czynników, kultura Kociewia przedstawiała się bardzo ubogo względem kultury sąsiednich Kaszub i Borów Tucholskich. Mimo tego, obecnie obserwuje się odrodzenie regionalizmu poprzez rosnącą świadomości grupową, wspólną przynależność i powiązania kulturowe Kociewiaków. Świadectwem dawnej kultury i tradycji są zachowane do dziś zwyczaje i obrzędy.

INSTYTUCJE KULTURY

Do najważniejszych ośrodków kultury w Gminie należą Gminny Ośrodek Kultury im. Małgorzaty Hillar oraz Gminna Biblioteka Publiczna im. Małgorzaty Hillar w Zblewie wraz z filiami w Pinczynie i Borzechowie, która mieści się w zabytkowej chacie kociewskiej pochodzącej z 1825 roku.

Gminny Ośrodek Kultury w Zblewie został powołany jako placówka upowszechniania kultury na mocy uchwały nr IV/40/2002 Rady Gminy Zblewo z dnia 30 grudnia 2002 roku. Działaniami swymi obejmuje cały teren Gminy Zblewo, a jego podstawową działalnością jest upowszechnianie kultury i czytelnictwa oraz przygotowanie społeczności lokalnej do aktywnego uczestnictwa w kulturze. Misją Gminnego Ośrodka Kultury w Zblewie jest rozpoznawanie, rozwijanie i zaspokajanie potrzeb kulturalnych społeczności lokalnej, szeroko pojęta edukacja kulturalna oraz działania na rzecz wspólnoty świadomie uczestniczącej i współtworzącej swoją małą ojczyznę.

Gminna Biblioteka Publiczna w Zblewie rozpoczęła działalność w 1948 r. (wówczas jako Biblioteka Gromadzka), ale uroczyste otwarcie Biblioteki Gminnej nastąpiło 16 stycznia 1949 r. Na przestrzeni lat powiększał się księgozbiór Biblioteki, który mógł być udostępniany mieszkańcom. Biblioteka Publiczna jest dostępna dla wszystkich zainteresowanych. Gromadzi i udostępnia zbiory z różnych dziedzin, które służą kształtowaniu kultury społeczeństwa, kształceniu ogólnemu i zawodowemu, wychowaniu i kulturalnej rozrywce społeczeństwa.

Działalność kulturowa prowadzona jest także w świetlicach wiejskich. Ponadto mieszkańcy Gminy oraz przyjezdni goście mogą korzystać z bazy rekreacyjnej. Działają także lokalne zespoły podtrzymujące tradycje.

KLUBY, ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA

Życie kulturalne prowadzone jest również przez niektóre kluby, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia działające na terenie gminy, do których należą m.in. Zespół „Melodia”, Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów, Orkiestra Dęta przy OSP w Pinczynie, Kocińska Familija i Koła Gospodyń Wiejskich gminy Zblewo.

FORMY OCHRONY PRZYRODY

Formami ochrony przyrody położonymi w granicach gminy są: obszar Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009, obszar chronionego krajobrazu Borów Tucholskich oraz cztery użytki ekologiczne: Kaczaki, Łoza nad Piesienicą, Niedzierzwa i Czyżnie nad Jeziorem Borzechowskim. Gmina charakteryzuje się z tego powodu wysokimi walorami przyrodniczymi, które są jednym z czynników rozwoju turystyki, a przy dobrym zachowaniu tradycji i zabytków, walory te stanowią dodatkowe miejsce budowania tożsamości lokalnej.

UKŁADY URBANISTYCZNE

Na obszarze gminy wg podziału Kiełczewskiej-Zaleskiej występują jeden główny typ osadnictwa wiejskiego. Jest to sieć wsi skupionych o średniej wielkości, dopełniona osiedlami rozproszonymi i rzędówkami z XIX i XX wieku.

Według podziału H. Szulc, głównymi typami morfogenetycznych osiedli wiejskich w XIX wieku na terenie gminy są przede wszystkim duże ulicówki, duże owalnice oraz duże ślepe owalnice.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Do nieruchomych zabytków na terenie gminy należą przede wszystkim zabytki architektury dworskiej, mieszkalnej i gospodarczej oraz obiekty sakralne (m.in. kościoły i cmentarze).

Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytku przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy Zblewo wpisanych do rejestru zabytków

Miejscowość	Obiekt	Datacja	Nr rejestru zabytków woj. pomorskiego	Data wpisu do rejestru zabytków
Borzechowo, ul. Lipowa 4	kościół parafialny p.w. Św. Anny wraz z terenem przykościelnym	1854 r.	1662 (dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 1186)	28.04.1998
	cmentarz przykościelny			
Borzechowo, ul. Wczasowa	drewniany dom podcieniowy nr 11 (d. 8)	XVIII, XIX/XX w.	1076 (dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 926)	21.12.1984
Miradowo	Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór, stajnia i magazyn, jałownik, kuźnia, stelmacharnia,	XIX/XX (dwór: 1919-22 r.; budynki inwentarskie: 2 poł XIX	1673 (dawny rejestr zabytków woj.	17.09.1998

Miejscowość	Obiekt	Datacja	Nr rejestru zabytków woj. pomorskiego	Data wpisu do rejestru zabytków
	warsztat, wozownia, budynek inwentarski, wieża ciśnień, park)	w.; wieża ciśnień: 1912 r.)	gdańskiego - nr 1192)	
Pinczyn	Kościół parafialny p.w. Św. Elżbiety wraz z d. cmentarzem w obrębie działki, pomnikiem ks. S Hoffmanna i starodrzewem	Kościół: 1925 r.; pomnik ks. S. Hoffmanna: 1948 r.	A-1833	01.10.2008
Zblewo	Kościół parafialny p.w. Michała Archanioła wraz z murem oraz terenem przykościelnym w obrębie muru	1878-80 r.	1750 (dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 1239)	10.11.2004

Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa, *Rejestr zabytków nieruchomych* (stan na 30.09.2021 r.)

Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków prowadzonej przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku wykazano w załączniku nr 1, natomiast te ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Zblewo wykazano w załączniku nr 2.

Zabytki nieruchome są w różnym stanie utrzymania. W przypadku części zabytków konieczne jest podjęcie prac remontowych i rewaloryzacyjnych w celu odzyskania ich dawnej świetności.

Obecnie na obszarze gminy nie znajdują się obiekty zabytkowe wymagające ochrony prawnej poprzez wpisanie do rejestru.

5.2.4. Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Do rejestru nie są wpisywane obiekty wpisane do inwentarza muzeum lub wchodzące w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Zasoby muzealne i archiwalne chronione są na podstawie odrębnych przepisów.

Zabytkiem ruchomym z terenu Gminy Zblewo wpisanym do rejestru zabytków jest wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Św. Elżbiety w Pinczynie, na które składają się: ołtarze, ambona, chrzcielnica, rzeźby świętych i krucyfiksy, obrazy, złotnictwo i dzwon. Wyposażenie zostało wpisane do rejestru zabytków B/112 dnia 12.01.1973 r.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne to materialne ślady działalności ludzi. W obrębie stanowiska archeologicznego grupują się zazwyczaj pozostałości licznych powstających i zamierających kolejno osad.

Obszar gminy w większości nie był rozpoznany w ramach archeologicznych badań powierzchniowych (AZP). Zasób w znacznej części nierozpoznany – niebadane obszary 19-41, 20-41, 21-41, 22-41, 20-40, 21-40, 22-40, 21-42, 22-42 – zasób nierozpoznany w znacznym obszarze.

Na terenie gminy występują obiekty archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Są to grodziska wczesnośredniowieczne w Pinczynie i Radziejowie, a także osada kultury wschodniopomorskiej oraz ruiny folwarku starosty borzechowskiego z XVI w. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 3. Wykaz stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenie Gminy Zblewo wpisanych do rejestru zabytków

Obiekt	Nr rejestru zabytków woj. pomorskiego	Data wpisu do rejestru zabytków	Miejscowość
Osada kultury wschodniopomorskiej z wczesnej epoki żelaza oraz ruiny folwarku starosty borzechowskiego z XVI w. Położone na wyspie Starościńskiej na Jeziorze Borzechowskim Wielkim.	56/ Archeol. Kl.IV/620/3441/69	1969-11-29	Borzechowo
Grodzisko wyżynne o długości 119 m i szerokości 33,5 m, datowane jest na okres wczesnośredniowieczny	23/ Archeol.	1962-09-03	Pinczyn
Grodzisko wyżynne z okresu wczesnośredniowiecznego o wymiarach 63 m x 61 m. Otoczone jest podkowiastymi wałami od strony lądu i położone na tzw. Górze Zamkowej – półwyspie jeziora Grygorek.	17/ Archeol.	1962-09-03	Radziejewo

Źródło: Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Starogardzkiego na lata 2014-2017

Wykaz zabytków archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków wykazano w załączniku nr 3.

Najistotniejszymi zagrożeniami dla stanowisk archeologicznych na terenie gminy są przede wszystkim prace rolnicze oraz inwestycje budowlane, ponieważ zdecydowana większość stanowisk nie posiada własnej formy terenowej. Wiąże się to z nieświadomością mieszkańców istnienia i wartości znalezisk archeologicznych. Wiele z nich jest nieświadomie niszczone lub nie są one zgłaszane według obowiązujących przepisów. Zachowanie takie powoduje nieodwracalne uszczuplanie zasobów dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy.

Wprowadzie według art. 108 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r., poz. 840) niszczenie lub uszkodzenie zabytków, świadomie bądź

nieświadomie jest przestępstwem, to bez zaangażowania i wsparcia świadomych mieszkańców gminy, bardzo trudno jest egzekwować ich prawną ochronę.

Do najważniejszych działań gminnych opieki nad nimi zaliczyć można:

- prowadzenie monitoringu stanu zachowania stanowisk archeologicznych,
- kontrolowanie podczas wydawania pozwoleń budowlanych, czy inwestycja nie będzie prowadzona w miejscu stanowiska archeologicznego bądź strefy archeologicznej ochrony konserwatorskiej wyznaczonej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- popularyzację zasad ochrony zabytków oraz znaczenia i atrakcyjności archeologicznego dziedzictwa kulturowego wśród społeczności lokalnej.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie wsi Pinczyn odkryto ślady najstarszego osadnictwa na Kociewiu. W okolicach kościoła znajdował się starożytny cmentarz. Po zakończeniu II wojny światowej wydobyto z niego urny popielnicowe datowane na 700-400 p.n.e., które zostały przekazane do Muzeum Archeologicznego w Gdańsku.

Na terenie gminy znajdują się także izby regionalne, w których gromadzone są i udostępniane do zwiedzania eksponaty dawnej kultury regionu. Należą do nich:

- Kociewska Izba Regionalna przy Zespole Szkół Publicznych w Bytoni,
- Izba Regionalna Zespołu Kształcenia i Wychowania w Pinczynie.

Rysunek 3. Wyposażenie Kociewskiej Izby Regionalnej przy Zespole Szkół Publicznych w Bytoni

Źródło: <https://kociewie24.eu/>

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest celem Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. Niematerialne dziedzictwo kulturowe przejawia się m.in. w następujących dziedzinach: tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sztuki widowiskowe, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata, umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

W rozumieniu Konwencji UNESCO „niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza *praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności, jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.*

Do najważniejszego dziedzictwa niematerialnego Gminy Zblewo, ale także całego regionu, można zaliczyć gwarę kociewską, której używają mieszkańcy. Należy ona do dialektu wielkopolskiego, mimo że posiada wiele cech typowych dla dialektu kaszubskiego i mazowieckiego. W gwarze tej występuje wiele słów pochodzenia niemieckiego i niderlandzkiego. W XX w. badaniami nad nią zajmował się polski dialektolog Kazimierz Nitsch. Udział w badaniu gwary mają także ks. Bernard Sychta, który po długoletniej pracy wydał „Słownictwo kociewskie na tle kultury ludowej” stanowiące pierwszą próbę spisania i uporządkowania zapisu fonetycznego gwary oraz dr hab. Maria Pająkowska-Kensik pochodząca ze Świecia, która zajmowała się gwarą kociewską w swojej pracy naukowej. Obecnie jak pozostałe gwary, gwara kociewska uległa wpływom języka ogólnego, niemniej pewne charakterystyczne cechy pozostały do dnia dzisiejszego.

Elementami dziedzictwa niematerialnego na terenie całego Kociewia, w tym Gminy Zblewo są:

- „Wesele Kociewskie” – spektakl w gwarze kociewskiej prezentujący przebieg tradycyjnego kociewskiego wesela.
- „Polterabend” – zwyczaj tłuczenia butelek, szkła lub porcelany przed domem rodzinnym narzeczonej w przeddzień ślubu, przez rodzinę i znajomych, który wywodzi się z obrzędów ślubnych, praktykowanych w kulturze niemieckojęzycznej. Zwyczaj ten ma przynieść szczęście i pomyślność przyszłej młodej pary.
- „Szmaguster” – smaganie gałązkami jałowca panien po nogach w poniedziałek wielkanocny. Różdżki te musiały być delikatne, by smaganie nimi nie przypominało chłosty.

Dziedzictwem niematerialnym są także pieśni i tańce kociewskie. Ich zbiory publikowane są już od 2 poł. XIX w. Na przestrzeni lat wielu twórców tworzyło własne utwory i spektakle, dzięki czemu dzisiaj Kociewiaczy mogą pochwalić się pokaźnym ich zbiorem.

Do niematerialnych elementów można też zaliczyć historyczne i geograficzne nazwy miejscowości, rzek, jezior i innych elementów geograficznych.

W Gminie Zblewo organizowane są także różne cykliczne imprezy artystyczne promujące lokalne walory turystyczne. Są to Gala rozdania nagród „Kociewskie Pióro”, Gala Wręczenia Nagród Wójta, Przegląd Orkiestr Dętych Województwa Pomorskiego, Festyn Kociewski, Koncert Pieśni Kościelnej oraz Biesiada Rolnicza.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zabytki w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku. Zgoda ta nie jest wymagana w przypadku włączenia karty ewidencyjnej zabytku nieruchomego.

Wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków nie wywołuje skutków prawnych, ale rodzi pewne obowiązki informacyjne. Zgodnie z art. 28 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1. uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
2. zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
3. zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
4. zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

W przypadku zabytków nieruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków zastosowanie ma również art. 31 ust. 1a ww. ustawy, zgodnie z którym osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

1. Roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania

przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo

2. Roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego

jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Zabytki nieruchome ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków z terenu gminy Zblewo przedstawiono w załączniku nr 1 niniejszego Programu.

Zabytki w rejestrze zabytków

Rejestr zabytków, dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy oraz zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Do rejestru nie wpisuje się zabytku: wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, wpisanego do inwentarza muzeum, a także wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Obiekty, zespoły oraz założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków są objęte rygorami prawnymi, które wynikają z obowiązujących przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie prace konserwatorskie, restauratorskie czy roboty budowlane, prowadzenie badań, zmiany przeznaczenia zabytków wpisanych do rejestru, itp. wymagają uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2018 poz. 1609) precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych.

Rozporządzenie określa tryb wydawania pozwoleń na:

- prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,

- prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie prac restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- przemieszczenie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków,
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje,
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków,
- zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku,
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293, 471, 782, 1086 i 1378 oraz z 2021 r. poz. 11) oraz napisów;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania,
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru zabytków.

Rozporządzenie określa także dane i informacje, które powinny zawierać wnioski o wydanie ww. pozwoleń, dokumentacja dołączana do tych wniosków, niezbędna do ich rozpatrzenia, dane i informacje, które zawierają te pozwolenia oraz warunki, które mogą zostać w nich zastrzeżone, a także elementy, które zawiera dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich prowadzonych przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz dokumentacja badań archeologicznych.

Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w rejestrze zabytków z terenu gminy Zblewo przedstawiono w pkt. 5.2.3 niniejszego Programu.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem¹, ewidencja jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gmin.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Głównym celem prowadzenia ewidencji zabytków jest zebranie i opracowanie najistotniejszych informacji o obiektach zabytkowych niezbędnych do prowadzenia planowej polityki konserwatorskiej w zakresie:

- wpisów do rejestru zabytków;
- współpracy konserwatora przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- prac remontowo – budowlanych;
- dofinansowania prac konserwatorskich;
- przygotowywaniu szczegółowej dokumentacji obiektów dziedzictwa kulturowego.

Na terenie gminy obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których zawarte zostały ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Zapisy dotyczące ochrony terenów i obiektów środowiska kulturowego uwzględniają następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

- uchwała nr XX/172/2004 Rady Gminy Zblewo z dnia 5 października 2004 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu Gminy – Wirty Osada Nadleśnictwa,
- uchwała nr IX/92/2007 Rady Gminy Zblewo z dnia 27 września 2007 r. w sprawie uchwalenia: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Zblewo, gmina Zblewo,

¹ zmienione Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2019 poz. 1886).

- uchwała nr XXXII/295/2009 Rady Gminy Zblewo z dnia 16 października 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Radziejewo,
- uchwała nr XXXIX/350/2014 Rady Gminy Zblewo z dnia 30 maja 2014 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu wsi Semlin w gminie Zblewo,
- uchwała nr XLIV/392/2014 Rady Gminy Zblewo z dnia 10 listopada 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Zblewo (dla obszaru dz. geod. 410/9, 410/5, 410/6, 410/7, 410/3, 409/11, 409/12, 409/13, 409/14, 409/9, 415/10, 415/16, 415/6, 415/8, 415/4, 415/11, 415/12, 415/14, 415/13),
- uchwała nr XVIII/154/2020 Rady Gminy Zblewo z dnia 3 marca 2020 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Radziejewo w gminie Zblewo.

Zgodnie z art. 39, ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 682), w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Zgodnie z art. 67, ust. 1 ww. ustawy, jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu oraz określającą terminy przystąpienia do tych robót i ich zakończenia. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, organ nadzoru budowlanego wydaje ww. decyzję po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

5.4.1 Stan zachowania zabytków oraz znaczenie dla środowiska kulturowego znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków

Za pomocą poniższej tabeli określono stan zachowania oraz znaczenie dla środowiska kulturowego zabytków nieruchomych na terenie gminy, znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Tabela 4. Stan zachowania i zagospodarowania oraz znaczenie dla środowiska kulturowego zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków	Stan zachowania	Znaczenie dla środowiska kulturowego
1.	Białachowo	—	21	budynek d. szkoły	b.d.	—	dobry	lokalne
2.	Białachowo	—	21	budynek gospodarczy d. szkoły	b.d.	—	zły	lokalne
3.	Białachowo	położony po pld.-wsch. str. drogi gruntowej Białachowo-Borzechowo	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,30 ha)	b.d.	—	zadowolający	lokalne
4.	Borzechowo	Kociewska	1b	chata (ob. Biblioteka Publiczna)	1626 r.	1076 z dn. 21.12.1984	bardzo dobry	regionalne
5.	Borzechowo	Kociewska	2	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
6.	Borzechowo	Lipowa	2	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—	zadowolający	lokalne
7.	Borzechowo	Lipowa	2	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—	zadowolający	lokalne
8.	Borzechowo	Lipowa	4	kościół parafialny p.w. Anny wraz z terenem przykościelnym (d. cmentarz)	1854 r.	1662 z dn. 28.04.1998	bardzo dobry	regionalne
9.	Borzechowo	Lipowa	4	cmentarz katolicki (dz. 186)	XIX w.	—	dobry	lokalne
10.	Borzechowo	Szkolna	—	transformator	pocz. XX w.	—	dobry	lokalne
11.	Borzechowo	Szkolna	1	budynek, sklep (róg z ul. Lipową)	I ćw. XX w.	—	dobry	lokalne
12.	Borzechowo	Szkolna	2	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	dobry	lokalne
13.	Borzechowo	Szkolna	3	budynek mieszkalny	XX w.	—	dobry	lokalne
14.	Borzechowo	Szkolna	4	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
15.	Borzechowo	Szkolna	41	budynek mieszkalny	I ćw. XX w.	—	dobry	lokalne
16.	Borzechowo	Szkolna	43	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
17.	Borzechowo	Szkolna	45	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
18.	Borzechowo	Wczasowa	1	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	bardzo dobry	lokalne
19.	Borzechowo	Wczasowa	3	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	bardzo dobry	lokalne
20.	Borzechowo	Wczasowa	3	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—	zły	lokalne
21.	Borzechowo	Wczasowa	5	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
22.	Borzechowo	Wczasowa	10	budynek mieszkalny	XIX w.	—	dobry	lokalne

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków	Stan zachowania	Znaczenie dla środowiska kulturowego
23.	Bytonia	Gajowa	3	budynek mieszkalny	II poł. XX w.	—	zadowalający	lokalne
24.	Bytonia	Główna	32	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—	dobry	lokalne
25.	Bytonia	Główna	34	budynek mieszkalny	koniec XIX w.	—	dobry	lokalne
26.	Bytonia	Główna	50	budynek mieszkalny	poł. XX w.	—	dobry	lokalne
27.	Bytonia	Leśna	1	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowalający	lokalne
28.	Bytonia	Leśna	3	budynek mieszkalny	XIX w.	—	zadowalający	lokalne
29.	Karolewo	—	23	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zadowalający	lokalne
30.	Karolewo	—	26	budynek mieszkalny	II poł. XIX w.	—	dobry	lokalne
31.	Kleszczewo Kościerskie	—	28	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
32.	Kleszczewo Kościerskie	—	28	budynek gospodarczy	b.d.	—	zadowalający	lokalne
33.	Kleszczewo Kościerskie	—	42	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—	zadowalający	lokalne
34.	Kleszczewo Kościerskie	—	—	kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela wraz z ogrodzeniem	1925-1926 r.	—	bardzo dobry	lokalne
35.	Kleszczewo Kościerskie	—	—	kaplica przedpogrzebowa przy kościele	1925 r.	—	dobry	lokalne
36.	Kleszczewo Kościerskie	—	46	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—	zadowalający	lokalne
37.	Kleszczewo Kościerskie	—	50	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—	zadowalający	lokalne
38.	Kleszczewo Kościerskie	200 m na płn. od kościoła przy drodze gruntowej	—	cmentarz katolicki (pow. 0,50 ha)	b.d.	—	dobry	lokalne
39.	Kleszczewo Kościerskie	na pld. od wsi, przy polnej drodze ok. 100 m na zach. od szosy prowadzącej do Zblewa	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,15 ha)	b.d.	—	bardzo zły	lokalne
40.	Lipia Góra	na pld. od wsi, po wsch. stronie drogi gruntowej Lipia Góra-Kleszczewo	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,05 ha)	b.d.	—	bardzo zły	lokalne
41.	Miradowo	—	21	budynek mieszkalny	b.d.	—	zły	lokalne

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków	Stan zachowania	Znaczenie dla środowiska kulturowego
42.	Miradowo	—	27	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
43.	Miradowo	—	29	dwór w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1921 r.	1673 z dn. 17.09.1998	bardzo zły (ruina)	regionalne
44.	Miradowo	—	—	stajnia i magazyn w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	IV ćw. XIX w.	1673 z dn. 17.09.1998	zły	regionalne
45.	Miradowo	—	—	budynek inwentarski (jałownik) w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998	bardzo zły (ruina)	regionalne
46.	Miradowo	—	—	budynek gosp. (kuźnia, stelmacharnia, warsztat) w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	2 poł. XIX w.	1673 z dn. 17.09.1998	bardzo zły (ruina)	regionalne
47.	Miradowo	—	—	budynek inwentarski w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998	bardzo zły (ruina)	regionalne
48.	Miradowo	—	—	wozownia w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998	bardzo zły (ruina)	regionalne
49.	Miradowo	—	—	wieża ciśnień w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998	zły	regionalne
50.	Miradowo	—	—	teren folwarku w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998	zły	regionalne
51.	Miradowo	—	—	park w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998	bardzo zły	regionalne
52.	Miradowo	—	—	ogrodzenie parku w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998	bardzo zły	regionalne
53.	Miradowo	—	—	cmentarz poewangelicki - groby właścicieli majątku na terenie parku w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	b.d.	1673 z dn. 17.09.1998	bardzo zły	regionalne
54.	Miradowo	w pobliżu zespołu dworsko-parkowego	—	transformator	XIX/XX w.	—	zły	lokalne
55.	Miradowo	na płn. od drogi Miradowo-Zblewo w lesie	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,04 ha)	b.d.	—	zły	lokalne
56.	Piesienica	—	11	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—	zadowolający	lokalne
57.	Piesienica	—	11	budynek gospodarczy	b.d.	—	zadowolający	lokalne
58.	Piesienica	—	—	2 budynki mieszkalne PKP	pocz. XX w.	—	zły	lokalne

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków	Stan zachowania	Znaczenie dla środowiska kulturowego
59.	Piesienica	—	—	park podworski	b.d.	—	bardzo zły	lokalne
60.	Pinczyn	Główna	7	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
61.	Pinczyn	Główna	7	budynek gospodarczy	b.d.	—	dobry	lokalne
62.	Pinczyn	Główna	9	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
63.	Pinczyn	Główna	14	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	dobry	lokalne
64.	Pinczyn	Główna	19	budynek mieszkalny	1907 r.	—	dobry	lokalne
65.	Pinczyn	Główna	23	budynek mieszkalny	1889 r.	—	dobry	lokalne
66.	Pinczyn	Główna	26	budynek gospodarczy (róg ul. Podgórna)	b.d.	—	zadowalający	lokalne
67.	Pinczyn	Główna	26	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—	bardzo dobry	lokalne
68.	Pinczyn	Główna	—	kościół parafialny p.w. Św. Elżbiety wraz z d. cmentarzem w obrębie działki, pomnikiem ks. S. Hoffmanna i starodrzewem	1927 r.	1833	bardzo dobry	regionalne
69.	Pinczyn	Główna	—	cmentarz przykościelny	pocz. XX w.	1833	dobry	regionalne
70.	Pinczyn	Główna	27	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—	dobry	lokalne
71.	Pinczyn	Kwiatowa	3	budynek mieszkalny (d. kolejowy w pobliżu dworca PKP, dz. 734)	b.d.	—	zadowalający	lokalne
72.	Pinczyn	Mostowa	2	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
73.	Radziejewo	—	23	park podworski	b.d.	—	b.d.	lokalne
74.	Radziejewo	—	—	ogrodzenie d. zespołu dworsko-parkowego	XIX w.	—	zadowalający	lokalne
75.	Radziejewo	—	—	transformator na terenie d. zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem	1911 r.	—	zły	lokalne
76.	Radziejewo	—	—	budynek gospodarczy (d. owczarnia, d. magazyn zbożowy)	XIX w.	—	zadowalający	lokalne
77.	Radziejewo	—	—	budynek mieszkalny (d. dom rządcy)	b.d.	—	b.d.	lokalne
78.	Radziejewo	—	—	budynek gorzelni na terenie d. zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem	XIX w.	—	dobry	lokalne
79.	Radziejewo	po wsch. stronie wsi, od płn. graniczy z drogą gruntową prowadzącą w kier. Szteklina i Sumina	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,20 ha)	b.d.	—	zły	lokalne

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków	Stan zachowania	Znaczenie dla środowiska kulturowego
80.	Semlin	—	31	budynek mieszkalny	b.d.	—	zły	lokalne
81.	Semlin	—	43	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
82.	Semlin	—	50	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
83.	Semlin	—	55	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—	zadowalający	lokalne
84.	Semlin	—	59	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
85.	Semlin	—	59	budynek gospodarczy	b.d.	—	zły	lokalne
86.	Semlin	na zach. skraju lasu na pld. wsch. od wsi, dojście drogą polną	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,20ha)	b.d.	—	bardzo zły	lokalne
87.	Wirty	—	1	leśniczówka	b.d.	—	b.d.	lokalne
88.	Wirty	—	1	budynek gosp.	b.d.	—	b.d.	lokalne
89.	Wirty	—	1	budynek gosp. (stodoła)	b.d.	—	b.d.	lokalne
90.	Wirty	—	3	budynek gospodarczy	b.d.	—	dobry	lokalne
91.	Wirty	—	—	park-arboretum	I poł. XIX w.	—	bardzo dobry	lokalne
92.	Wirty	—	—	grób rodziny Adama Puttricha (na terenie parku)	koniec XIX w.	—	dobry	lokalne
93.	Zblewo	Chojnicka	1	budynek mieszkalny	II poł. XIX w.	—	zadowalający	lokalne
94.	Zblewo	Chojnicka	10	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—	dobry	lokalne
95.	Zblewo	Chojnicka	20	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
96.	Zblewo	Chojnicka	29	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
97.	Zblewo	Chojnicka	32	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
98.	Zblewo	Chojnicka	36	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—	zadowalający	lokalne
99.	Zblewo	Dworcowa	5	budynek mieszkalny	b.d.	—	zły	lokalne
100.	Zblewo	Dworcowa	12	budynek mieszkalny	b.d.	—	zły	lokalne
101.	Zblewo	Dworcowa	13	budynek mieszkalny	lata 20. XX w.	—	zadowalający	lokalne
102.	Zblewo	Dworzec	1	dworzec PKP	pocz. XX w.	—	dobry	lokalne
103.	Zblewo	Dworzec	1	budynek gospodarczy przy dworcu PKP	lata 30. XX w.	—	zły	lokalne
104.	Zblewo	Dworzec	4	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków	Stan zachowania	Znaczenie dla środowiska kulturowego
105.	Zblewo	Dworzec	4	budynek gospodarczy	b.d.	—	zły	lokalne
106.	Zblewo	Dworzec	5	budynek mieszkalny (dz. 50/7)	b.d.	—	zły	lokalne
107.	Zblewo	Dworzec	5	budynek (dz. 50/7)	b.d.	—	zły	lokalne
108.	Zblewo	Główna	13	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zadowolający	lokalne
109.	Zblewo	Główna	15	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	dobry	lokalne
110.	Zblewo	Główna	19	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	dobry	lokalne
111.	Zblewo	Główna	21	budynek mieszkalny	b.d.	—	zły	lokalne
112.	Zblewo	Główna	31	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowolający	lokalne
113.	Zblewo	Główna	32	budynek mieszkalny	b.d.	—	zły	lokalne
114.	Zblewo	Główna	46	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zadowolający	lokalne
115.	Zblewo	Kościelna	—	kapliczka (róg z ul. Główną)	lata 30. XX w.	—	dobry	lokalne
116.	Zblewo	Kościelna	1	budynek mieszkalny	b.d.	—	zły	lokalne
117.	Zblewo	Kościelna	3	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	dobry	lokalne
118.	Zblewo	Kościelna	7	budynek mieszkalny	koniec XIX w.	—	zły	lokalne
119.	Zblewo	Kościelna	9	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	dobry	lokalne
120.	Zblewo	Kościelna	11	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zadowolający	lokalne
121.	Zblewo	Kościelna	12	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowolający	lokalne
122.	Zblewo	Kościelna	16	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	dobry	lokalne
123.	Zblewo	Kościelna	19	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zadowolający	lokalne
124.	Zblewo	Kościelna	20	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowolający	lokalne
125.	Zblewo	Kościelna	—	kościół parafialny p.w. Św. Michała Archanioła wraz z murem oraz terenem przykościelnym w obrębie muru	1879-1880 r.	1750 z dn. 10.11.2004	bardzo dobry	regionalne
126.	Zblewo	Kościelna	28	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zły	lokalne
127.	Zblewo	Kościelna	29	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zadowolający	lokalne
128.	Zblewo	Kościelna	32	słupki bramne (Stara Plebania)	XIX/XX w.	—	zadowolający	lokalne
129.	Zblewo	Młyńska	1	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków	Stan zachowania	Znaczenie dla środowiska kulturowego
130.	Zblewo	Młyńska	4	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
131.	Zblewo	Młyńska	7	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
132.	Zblewo	Północna	6	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
133.	Zblewo	Północna	7	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowalający	lokalne
134.	Zblewo	Północna	9	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowalający	lokalne
135.	Zblewo	na pld. od kościoła	—	cmentarz katolicki (pow. 1,34 ha)	b.d.	—	dobry	lokalne
136.	Zblewo	u wylotu wsi, przy ptn. stronie szosy w kier. Starogardu Gd.	—	cmentarz d. ewangelicki (pow.0,40 ha)	b.d.	—	bardzo zły	lokalne
137.	Borzechowo	Kociewska	4	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowalający	lokalne
138.	Borzechowo	Lipowa	1	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowalający	lokalne
139.	Borzechowo	Lipowa	4	budynek mieszkalny	XIX w.	—	dobry	lokalne
140.	Borzechowo	Lipowa	4	teren przykościelny	około 1854 r.	1662 z dn. 28.04.1998	dobry	regionalne
141.	Borzechowo	Szkolna	3a	szkoła	b.d.	—	dobry	lokalne
142.	Borzechowo	Szkolna	30	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
143.	Borzechowo	Szkolna	32	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowalający	lokalne
144.	Borzechowo	Szkolna	34	budynek mieszkalny	b.d.	—	zły	lokalne
145.	Borzechowo	Wczasowa	1	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—	bardzo dobry	lokalne
146.	Borzechowo	Wczasowa	2	budynek gospodarczy	b.d.	—	b.d.	lokalne
147.	Borzechowo	Wczasowa	14	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
148.	Borzechowo	Wczasowa	15	budynek gospodarczy	b.d.	—	zły	lokalne
149.	Borzechowo	Wczasowa	17	stodoła	b.d.	—	zadowalający	lokalne
150.	Borzechowo	Wczasowa	24	budynek mieszkalny	b.d.	—	budynek rozebrany	lokalne
151.	Borzechowo	Wczasowa	24	budynek gospodarczy	b.d.	—	budynek rozebrany	lokalne
152.	Borzechowo	Źródłana	4	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
153.	Borzechowo	Źródłana	5	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków	Stan zachowania	Znaczenie dla środowiska kulturowego
154.	Bytonia	Gajowa	2	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—	dobry	lokalne
155.	Bytonia	Gajowa	2	budynek gospodarczy	lata 30. XX w.	—	b.d.	lokalne
156.	Bytonia	Główna	1	budynek mieszkalny	I ćw. XX w.	—	zadowolający	lokalne
157.	Bytonia	Główna	2	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—	dobry	lokalne
158.	Bytonia	Główna	12	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
159.	Bytonia	Główna	22	budynek gospodarczy	b.d.	—	b.d.	lokalne
160.	Bytonia	Główna	—	kapliczka	b.d.	—	dobry	lokalne
161.	Bytonia	Leśna	3	budynek gospodarczy	poł. XIX w.	—	zły	lokalne
162.	Karolewo	—	11	budynek mieszkalny	około 1870 r.	—	zły	lokalne
163.	Karolewo	—	12	budynek mieszkalny	II poł. XIX w.	—	dobry	lokalne
164.	Kleszczewo Kościerskie	—	1A	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
165.	Kleszczewo Kościerskie	—	6	budynek mieszkalny	XX w.	—	dobry	lokalne
166.	Kleszczewo Kościerskie	—	8	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	dobry	lokalne
167.	Kleszczewo Kościerskie	—	18	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—	zły	lokalne
168.	Kleszczewo Kościerskie	—	19	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zły	lokalne
169.	Kleszczewo Kościerskie	—	44	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowolający	lokalne
170.	Kleszczewo Kościerskie	—	67	budynek gospodarczy	b.d.	—	zły	lokalne
171.	Miradowo	—	20	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—	dobry	lokalne
172.	Miradowo	—	22	budynek mieszkalny	I poł. XX w.	—	zadowolający	lokalne
173.	Miradowo	—	28	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowolający	lokalne
174.	Miradowo	—	29	Dwór w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1921 r.	1673 z dn. 17.09.1998	bardzo zły (ruina)	regionalne

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków	Stan zachowania	Znaczenie dla środowiska kulturowego
175.	Piesienica	—	1	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—	zadowalający	lokalne
176.	Piesienica	—	1	obora	XIX/XX w.	—	zadowalający	lokalne
177.	Piesienica	—	1	obora	XIX/XX w.	—	zadowalający	lokalne
178.	Piesienica	—	7	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
179.	Piesienica	—	8	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowalający	lokalne
180.	Piesienica	—	26	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowalający	lokalne
181.	Piesienica	—	28	budynek gospodarczy	b.d.	—	b.d.	lokalne
182.	Piesienica	—	—	dworzec	pocz. XX w.	—	b.d.	lokalne
183.	Piesienica	—	—	kapliczka	b.d.	—	dobry	lokalne
184.	Pinczyn	Semlińska	45	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
185.	Pinczyn	Główna	15	budynek gospodarczy	b.d.	—	dobry	lokalne
186.	Pinczyn	Główna	20	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—	dobry	lokalne
187.	Pinczyn	Główna	24	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—	dobry	lokalne
188.	Pinczyn	Główna	28	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
189.	Pinczyn	Główna	37	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—	dobry	lokalne
190.	Pinczyn	Główna	—	transformator	lata 30. XX w.	—	zadowalający	lokalne
191.	Radziejewo	—	7	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
192.	Radziejewo	—	7	budynek gospodarczy	b.d.	—	zły	lokalne
193.	Radziejewo	—	16	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zadowalający	lokalne
194.	Radziejewo	—	17	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zadowalający	lokalne
195.	Radziejewo	—	18	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zadowalający	lokalne
196.	Radziejewo	—	21-22	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zadowalający	lokalne
197.	Radziejewo	—	18	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—	zadowalający	lokalne
198.	Semlin	—	54	budynek mieszkalny	b.d.	—	b.d.	lokalne
199.	Semlin	—	58	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—	dobry	lokalne
200.	Semlin	—	68	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—	dobry	lokalne

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków	Stan zachowania	Znaczenie dla środowiska kulturowego
201.	Zblewo	Chojnicka	2	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
202.	Zblewo	Dworcowa	1	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
203.	Zblewo	Dworcowa	2	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
204.	Zblewo	Dworcowa	6	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowalający	lokalne
205.	Zblewo	Główna	5	budynek usługowy	XIX/XX w.	—	zadowalający	lokalne
206.	Zblewo	Główna	8	kamienica	XIX/XX w.	—	dobry	lokalne
207.	Zblewo	Główna	13	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—	zły	lokalne
208.	Zblewo	Główna	14	budynek gospodarczy	b.d.	—	b.d.	lokalne
209.	Zblewo	Główna	20	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—	zły	lokalne
210.	Zblewo	Główna	25	budynek gospodarczy	b.d.	—	zły	lokalne
211.	Zblewo	Główna	33	kamienica	b.d.	—	zadowalający	lokalne
212.	Zblewo	Główna	34	kamienica	b.d.	—	dobry	lokalne
213.	Zblewo	Główna	35	kamienica	b.d.	—	dobry	lokalne
214.	Zblewo	Główna	39	budynek mieszkalny	lata 20. XX w.	—	zadowalający	lokalne
215.	Zblewo	Główna	41	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
216.	Zblewo	Główna	43	budynek mieszkalny	koniec XIX w.	—	dobry	lokalne
217.	Zblewo	Główna	42	budynek mieszkalny	koniec XIX w.	—	dobry	lokalne
218.	Zblewo	Główna	43	budynek mieszkalny	b.d.	—	b.d.	lokalne
219.	Zblewo	Główna	43	budynek gospodarczy	b.d.	—	b.d.	lokalne
220.	Zblewo	—	—	kapliczka na terenie przykościelnym	1902 r.	1750 z dn. 10.11.2004	dobry	regionalne
221.	Zblewo	—	—	mur kościelny	koniec XIX w.	1750 z dn. 10.11.2004	dobry	regionalne
222.	Zblewo	Kościelna	2	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
223.	Zblewo	Kościelna	10	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	dobry	lokalne
224.	Zblewo	Kościelna	16	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zadowalający	lokalne
225.	Zblewo	Kościelna	18	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowalający	lokalne

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków	Stan zachowania	Znaczenie dla środowiska kulturowego
226.	Zblewo	Kościelna	25	budynek mieszkalny	b.d.	—	dobry	lokalne
227.	Zblewo	Kościelna	25	budynek gospodarczy	b.d.	—	zadowalający	lokalne
228.	Zblewo	Kościelna	27	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—	dobry	lokalne
229.	Zblewo	Kościelna	32	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	dobry	lokalne
230.	Zblewo	Młyńska	14	budynek mieszkalny	b.d.	—	zadowalający	lokalne
231.	Zblewo	Północna	6	budynek gospodarczy	b.d.	—	zadowalający	lokalne
232.	Zblewo	Północna	17	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—	zły	lokalne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Gminnej Ewidencji Zabytków

Większość zabytków z obszaru gminy znajduje się w dobrym lub zadawalającym stanie technicznym. Z zabytków o najwyższym znaczeniu kulturowym dla gminy, wpisanych do rejestru zabytków, pilnych napraw i działań naprawczych wymaga głównie zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Miradowie, który znajduje się w bardzo złym stanie. Z pozostałych obiektów na uwagę zasługują dawne cmentarze ewangelickie, których część również potrzebuje działań konserwatorskich i naprawczych.

Do głównych zagrożeń obiektów zabytkowych zaliczyć można:

- brak bieżącej, właściwej konserwacji,
- brak bieżących remontów i pielęgnacji,
- niekontrolowana modernizacja (utrata cech stylowych),
- różnorodność materiałów i kolorystyki oraz skali zabudowy,
- zasolenie murów,
- postępująca dewastacja/ degradacja,
- niekontrolowane zarastanie.

Natomiast do podstawowych zaleceń, w zakresie ochrony zabytków zalicza się:

- konserwację zgodną z wytycznymi konserwatorskimi i z zachowaniem pierwotnych materiałów i kolorystyki (zachowanie cech stylowych),
- bieżące remonty i pielęgnacja.

Biorąc pod uwagę znaczenie zabytków dla środowiska kulturowego to większość obiektów kwalifikuje się jako lokalne. Są to głównie wiekowe budynki mieszkalne i gospodarcze znajdujące się na obszarze gminy, których zachowanie posłużyć może jako pamiątka dawnego budownictwa, dokumentująca rozwój i dzieje gminy. Do zabytków o znaczeniu regionalnym zaliczono wszystkie zabytki wpisane do rejestru zabytków tj. kościoły w Borzechowie, Pinczynie i Zblewie wraz z otaczającymi je pobliskimi terenami przykościelnymi – jako przykład budownictwa sakralnego, zabytkowy dom podcieniowy w Borzechowie – jako przykład typowego budownictwa kociewskiego oraz zespół dworski i folwarczny w Miradowie – jako pamiątka przedwojennego polskiego budownictwa dworskiego, który jest jednak obecnie w bardzo złym stanie technicznym.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Zblewo

Na terenie gminy Zblewo znajdują się liczne obiekty zabytkowe, do których należą głównie zabudowania mieszkalne i gospodarcze, obiekty sakralne, w tym kościoły i cmentarze, a także pozostałości po zespole dworsko-parkowym. Większość zabytków jest w dobrym stanie technicznym, ale występują też obiekty wymagające podjęcia prac remontowych, w celu poprawy funkcjonalności, jak i atrakcyjności całej gminy. Wśród znajdujących się w gminie

obiektów, część charakteryzuje się szczególną wartością kulturową i historyczną. Należą do nich przede wszystkim:

- kościół parafialny pw. Św. Anny w Borzechowie, kościół parafialny p.w. Św. Elżbiety w Pinczynie oraz kościół parafialny p.w. Św. Michała Archanioła w Zblewie,
- dom podcieniowy w Borzechowie,
- zespół dworski i folwarczny w Miradowie,
- Arboretum Wirty,
- Zieleń urządzona.

Poniżej dokonano charakterystyki obiektów zabytkowych charakteryzujących się najwyższym znaczeniem dla Gminy Zblewo.

BORZECHOWO

Na terenie miejscowości Borzechowo zabytkami o najwyższym znaczeniu są: kościół parafialny pw. Św. Anny wraz z terenem przykościelnym oraz drewniana, kociewska chata podcieniowa, w której mieści się filia Biblioteki Publicznej.

Kościół parafialny pw. Św. Anny powstał w 1854 r. Do 1945 r. był to kościół ewangelicki, ze względu na to, że miejscowość w dużej mierze zamieszkiwana była wówczas przez Niemców. Po wojnie przebudowano dwie niższe wieże od strony szosy, gdzie znajduje się wejście. W części budynku, z której „wychodziły” dwie wyższe wieże, mieści się prezbiterium. Rozebrane zostały też typowe dla kościołów ewangelickich balkony. Pod koniec XX w. dobudowano kaplicę przedpogrzebową, a w 1999 r. przeprowadzono modernizację dachu oraz elewacji. W ostatnich latach odnowiono wnętrze i przyozdobiono kościół freskami. Kościół został wpisany do rejestru zabytków nr 1662 dnia 28.04.1998 r. (dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 1186).

Kościół jest orientowany, wzniesiony na kamiennych fundamentach o ścianach wykonanych z kamienia, cegły i drewna. Dach jest dwuspadowy pokryty blachodachówką, natomiast stolarka okienna i drzwiowa wykonana jest z drewna. Od strony zachodniej znajdują się dwie wieże zwieńczone dachami hełmowymi w formie ostrosłupów, na szczycie których umieszczone zostały krzyże.

Obiekt jest przedstawicielem stylu neobarokowego i dominantą wysokościową w Borzechowie. Przedstawia cechy dziewiętnastowiecznego budownictwa sakralnego i posiada regionalne znaczenie dla środowiska kulturowego. Jego stan techniczny określony został jako bardzo dobry. Wobec powyższego zabytku nie zdiagnozowano zagrożeń. Najważniejszymi zaleceniami jest bieżąca konserwacja z zachowaniem pierwotnych materiałów i kolorystyki.

Rysunek 4. Kościół parafialny p.w. Św. Anny w Borzechowie

Źródło: Fotografia sporządzana na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków

Drugim zabytkiem o bardzo wysokim znaczeniu dla Gminy, ze względu na zainteresowanie turystów i przyjezdnych, jest pokryta strzechą drewniana chata kociewska w Borzechowie datowana na XVIII w. Zakłada się że powstała na fundamentach datowanych na rok 1625. Obecnie w budynku mieści się filia Biblioteki Publicznej. Chata jest przykładem zabudowy kociewskiej i została wpisana do rejestru zabytków nr 1076 z dnia 21.12.1984 r. (dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 926).

Obiekt jest unikatem na skalę regionu. Zabytek jest po kapitalnym remoncie, wobec czego jego stan zachowania określa się jako bardzo dobry. Wśród zagrożeń zdiagnozowano możliwość niekontrolowanej modernizacji. Głównym zaleceniem jest profesjonalna konserwacja wg zaleceń konserwatorskich.

Rysunek 5. Chata kociewska w Borzechowie

Źródło: Fotografia sporządzana na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków

PINCZYN

Na terenie miejscowości Pinczyn zabytkiem o najwyższym znaczeniu dla Gminy Zblewo jest kościół parafialny p.w. Św. Elżbiety wraz z dawnym cmentarzem w obrębie działki, pomnikiem ks. S. Hoffmana i starodrzewem.

Kościół został wzniesiony z czerwonej cegły z Sucumina w stylu neobarokowym w 1925 r. za sprawą ks. S. Hoffmanna w miejscu drewnianego kościoła wybudowanego w latach 1742-1743. Ma on 45 m długości, 22 m szerokości i 12 m wysokości (bez wieży). Jest otynkowany z zewnątrz i wewnątrz. Sklepienie w kształcie łuku oparte jest na 4 murowanych filarach o wysokości 8 m. W 1930 r. kościół został poświęcony, a patronką została tak samo, jak i w poprzednich świątyniach św. Elżbieta. Zakupiono wówczas organy, które uległy poważnym zniszczeniom w czasie II wojny światowej, jednak w 1945 r. zostały wyremontowane. W tym samym roku została wykonana polichromia kościoła.

Stan techniczny kościoła ocenia się jako bardzo dobry. Nie zostały stwierdzone żadne poważne zagrożenia. Natomiast do głównych zaleceń zaliczono konserwacje z zachowaniem pierwotnych materiałów i kolorystyki wg wskazań służb konserwatorskich. Obiekt przedstawia cechy przedwojennego budownictwa sakralnego i posiada regionalne znaczenie dla środowiska kulturowego.

Rysunek 6. Kościół parafialny p.w. Św. Elżbiety w Pinczynie

Źródło: Fotografia sporządzana na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków

W czasie II wojny światowej w związku z germanizacją terenów, na obszarze, na którym znajdowała się wieś Pinczyn, zamordowano zasłużonego dla miejscowości ks. S. Hoffmana. Wierni, chcąc uczcić jego pamięć, związali w parafii komitet i dnia 20 czerwca 1948 r. odsłonięty został w pobliżu kościoła granitowy pomnik ks. Stanisława Hoffmana.

Rysunek 7. Pomnik ks. Stanisława Hoffmana

Źródło: Fotografia sporządzana na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków

Brak jest danych na temat początku istnienia cmentarza rzymskokatolickiego położonego na okalającym terenie kościoła, ale przyjmuje się, że mógł on powstać już w XII-XIII w. Mogą o tym świadczyć szczątki ludzkich kości, na które natrafiono podczas prac związanych z telefonizacją wsi oraz budową chodnika wokół kościoła. Pierwsza wzmianka na temat cmentarza pojawia się dopiero w protokole powizytacyjnym w 1746 r. Do dzisiaj zachowały się księgi zmarłych z lat 1875-1939, 1940 i od 1946. Księga z okresu II wojny światowej zaginęła, a ta sprzed roku 1875 znajduje się w Bischofliches Zentralarchiv w Regensburgu.

Kościół parafialny p.w. Św. Elżbiety wraz z dawnym cmentarzem w obrębie działki, pomnikiem ks. S Hoffmanna i starodrzewem został wpisany do rejestru zabytków nr 1833 dnia 01.10.2008 r. Do rejestru zabytków ruchomych wpisane zostało także wyposażenie kościoła,

na które składają się: ołtarze, chrzcielnica, meble, feretrony, dzwon i złotnictwo. Wyposażenie zostało wpisane do rejestru zabytków B – 133/73 dnia 12.01.1973 r.

MIRADOWO

Na terenie wsi położony jest zespół dworski i folwarczny z przełomu XIX i XX wieku, w skład którego wchodzi dwór z lat 1919-1922, park podworski, stajnia, kuźnia, wozownia, 2 budynki inwentarskie z drugiej połowy XIX wieku oraz dominująca nad okolicą wieża ciśnień z 1912 roku. Dwór był własnością rodziny Mullerów, których groby również znajdują się na terenie zespołu. Aktualnie zabytkowy kompleks należy do osoby prywatnej.

Obecnie całe założenie dworskie jest całkowicie zdewastowane. Stan techniczny większości obiektów jest bardzo zły. Praktycznie wszystkie budynki są w ruinie, a obszar parku podworskiego z aleją bukową i stawem rybnym jest nieużytkowany i zarośnięty dziką roślinnością. Założenie na dzień dzisiejszy utraciło większość swoich unikatowych cech stylowych i wartość kulturową. Głównym zaleceniem w zakresie ochrony niniejszych zabytków powinien być natychmiastowy remont, konserwacja i odtworzenie zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi oraz z zachowaniem pierwotnych materiałów i kolorystyki (zachowanie cech stylowych). Do podstawowych zagrożeń należy dalsza, postępująca degradacja i związane z nim całkowite zniszczenie założenia w ciągu najbliższych lat oraz utrata wartości kulturowej i historycznej obiektów.

Rysunek 8. Ruiny dworu w zespole dworsko-parkowym w Miradowie

Źródło: Fotografia sporządzana na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków

Rysunek 9. Ruiny budynku gospodarczego w zespole dworsko-parkowym w Miradowie

Źródło: Fotografia sporządzana na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków

WIRTY

Na terenie miejscowości Wirty zabytkiem o najwyższym znaczeniu dla Gminy Zblewo jest Arboretum Wirty.

Rysunek 10. Arboretum Wirty

Źródło: <http://www.arboretumlesne.gdansk.lasy.gov.pl/>

Arboretum (nazwa pochodzi od łacińskiego słowa arbor – drzewo) to miejsce, w którym kolekcjonuje się drzewa i krzewy, a następnie prowadzi nad nimi badania. Dawniej arboreta były zakładane głównie ze względu na walory estetyczne i badanie zdolności aklimatyzacyjnych obcych gatunków. Współcześnie kolekcje są gromadzone głównie według kryteriów: systematycznego (grupując spokrewnione gatunki i rodzaje) lub ekologicznego (tworząc kolekcje gatunków o podobnych wymaganiach siedliskowych).

Arboretum Wirty w Gminie Zblewo to najstarszy Leśny Ogród Botaniczny w Polsce. Obszar Arboretum Wirty jest bardzo rozległy i zajmuje około 70 ha. Składa się z dwóch części: parkowej i leśnej. Nad całością czuwają pomorscy leśnicy, pracownicy Nadleśnictwa Kaliska podlegający Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Gdańsku.

Rysunek 11. Zabudowa w Arboretum Wirty

Źródło: Fotografia sporządzana na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków

Informacje o przeszłości ogrodu znane są z zasobów Lasów Państwowych. Historia Arboretum Wirty sięga 1850 r., czyli czasów, gdy ziemie te należały do Prus. Najpierw – na leśnej polanie – znajdowała się tutaj szkółka drzew i krzewów owocowych. Trzydzieści lat później w leśnictwie europejskim zapanowała swoista moda na sprowadzanie egzotycznych gatunków drzew, z którymi wiązano spore nadzieje gospodarcze. Przed ewentualnym wykorzystaniem ich w lasach należało jednak sprawdzić, jak zachowują się w miejscowym klimacie. Z tego powodu zakładano liczne powierzchnie doświadczalne. Wiele z nich powstało właśnie w ówczesnym Nadleśnictwie Wirty. Miejscowy nadleśniczy – Oswin Puttrich – był światłym leśnikiem, utrzymującym bliskie kontakty m.in. ze słynnym naukowcem – prof. Adamem Schwappachem. W ich rezultacie, we współpracy z Ogrodem Botanicznym w Berlinie i uczelnią leśną w Eberswalde, w latach 1881-1896 powstało w Wirtach 29 rodzajów powierzchni doświadczalnych. Najpierw, w 1881 r. sprowadzono nasiona licznych gatunków drzew amerykańskich (głównie iglastych), później zaś (1891 r.) – japońskich. Taki dobór egzotów podyktowany został ówczesnymi trendami w leśnictwie. Większość ponad 46-hektarowej powierzchni (ponad 40 ha) zajmowała sosna smołowa, poza tym w Wirtach testowano również jodłę kaukaską, cyprysik Lawsona, cyprysik japoński, świerk sitkajski, sosnę Banksa, daglezję zieloną, żywotnik olbrzymi i orzesznik owłosiony. Później dołączyły do nich kolejne gatunki. Niestety, większość z tamtejszych okazów nie dotrwała do naszych czasów. W 1887 r. założono jednohektarową powierzchnię z dębem bezszypułkowym, która dzisiaj stanowi drzewostan nasienny. Do I wojny światowej obiekt w Wirtach należał do Lasów

Królewskich Obwodu Gdańskiego, zaś po zakończeniu działań wojennych wszedł w skład Lasów Państwowych. W okresie międzywojennym Wacław Suski dokonał pierwszego spisu drzew i krzewów, zaś ówczesny nadleśniczy – Kazimierz Maciejewski – opracował charakterystykę botaniczną obiektu. Dalszy rozwój arboretum nastąpił w latach 50-tych, gdy kierował nim nadleśniczy Józef Pozorski. Powstał wtedy skalniak o powierzchni 0,44 ha z licznymi egzotycznymi gatunkami roślin. W latach 1955-1958 na terenie parku rosło 90 gatunków drzew i krzewów liściastych oraz 140 iglastych. Obecnie Arboretum w Wirtach jest obiektem naukowo dydaktycznym (od 1984 r.) administrowanym przez Nadleśnictwo Kaliska. Od 1997 r. jest członkiem Rady Ogrodów Botanicznych i Arboretów w Polsce, zaś w 2005 r. uzyskało status Ogrodu Botanicznego.

Stan techniczny obiektu ocenia się jako bardzo dobry. Do zagrożeń zaliczyć można ewentualną dewastację.

Na terenie parku znajduje się grób Oswina Puttricha.

Rysunek 12. Grób Oswina Puttricha

Źródło: Fotografia sporządzana na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków

ZBLEWO

Na terenie miejscowości Zblewo zabytkiem o najwyższym znaczeniu jest kościół parafialny p.w. Św. Michała Archanioła wraz z murem oraz terenem przykościelnym w obrębie muru.

Rysunek 13. Kościół p.w. Św. Michała Archanioła w Zblewie

Źródło: Fotografia sporządzana na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków

Parafia i kościół w Zblewie po raz pierwszy zostały wymienione w dokumencie osadniczym wsi, wydanym przez komtura grudziądzkiego Dietricha von Schenckenberga dnia 3 sierpnia 1340 r. Aktem tym komtur nadawał wieś z obszarem 50 włók na prawie niemieckim sołtysowi Andrzejowi oraz uposażył parafię w cztery wolne włóki (ok. 72 ha).

Obecny kościół neogotycki zbudowano w latach 1879-1880 dzięki inicjatywie ks. oficjała Jana Antoniego Klingenberga z Pelplina. Jego konsekracji dokonał biskup Leon Redner dnia 18 września 1887 r. Kościół usytuowany jest na wzgórzu, bliżej centrum wsi. W przeciwieństwie do poprzednich jest on murowany z czerwonej cegły, odznacza się solidnymi rozmiarami, żebrowym sklepieniem spoczywającym na 16 filarach i wysoką, smukłą wieżą z zegarem, na której znajdują się cztery dzwony: Michał – najstarszy, Najświętszego Serca Pana Jezusa, Jezus – Maryja i Stanisław. Jest orientowany, z prezbiterium od strony wschodniej, wieżą i głównym wejściem od zachodu. W obecnym kościele pierwotnie znajdowały się trzy neogotyckie ołtarze. Zachowały się z nich tylko dwa. Choć nie stanowią one dzieł sztuki, jednak kompozycyjnie pasują do neogotyckiej architektury. Natomiast ołtarz główny, w ramach reformy liturgicznej po Soborze Watykańskim II, zastąpiono tzw. ołtarzem soborowym versus populum (twarzą do ludu). Była to szkoda, ale błąd naprawiono, przejmując w 2003 r. neogotycki ołtarz z dawnej kaplicy „Collegium Marianum” w Pelplinie. W latach 1997-2004, dzięki staraniom ks. prob. Zenona Góreckiego, dokonano gruntownej i kompleksowej renowacji kościoła, jego wyposażenia i otoczenia. W rocznicę śmierci budowniczego, ks.

Trętowskiego, odsłonięte poświęconą mu pamiątkową tablicę, 22 sierpnia 2003 roku, zaś 20 grudnia 2004 roku biskup Jan Bernard Szłaga konsekrował nowy ołtarz główny.

Stan techniczny obiektu ocenia się jako bardzo dobry. Z zagrożeń wymienić można brak bieżącej, właściwej konserwacji, niekontrolowana modernizacja oraz różnorodność materiałów i kolorystyki. Natomiast do podstawowych zaleceń zaliczono konserwację z zachowaniem pierwotnych materiałów i kolorystyki. Obiekt przedstawia cechy dziewiętnastowiecznego budownictwa sakralnego i stylu neogotyckiego oraz posiada regionalne znaczenie dla środowiska kulturowego.

ZIELEŃ URZĄDZONA

Tereny zieleni urządzonej definiuje się jako tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, pełniące funkcje publiczne, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym.

Rolą obszarów zielonych oprócz funkcji środowiskowej jest również wpływ na walory estetyczne krajobraz.

Do ważniejszej zieleni urządzonej na terenie gminy zaliczyć można 3 zieleńce o łącznej powierzchni około 3,70 ha. Są to obiekty niewielkich rozmiarów i pełnią głównie funkcję dekoracyjną, ale ze względu na ich lokalizację stanowią cenne uzupełnienie systemu zieleni gminnej. Ponadto występują również tereny zieleni osiedlowej o powierzchni 3,87 ha oraz zieleń cmentarna o powierzchni 3,60 i lasy gminne o łącznej powierzchni około 1,38 ha.²

Do zagrożeń terenów zieleni urządzonej należy przede wszystkim dewastacja i niekontrolowane zarastanie. Natomiast wśród zaleceń wymienia się głównie bieżącą pielęgnację.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego – analiza szans i zagrożeń

Zachowane obiekty zabytkowe na terenie gminy Zblewo są zróżnicowane pod względem architektonicznym, a także pod względem sposobu użytkowania i stanu zachowania. Analiza stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony na terenie Gminy doprowadziła do rozpoznania następujących czynników determinujących jej dalszy rozwój.

W tabeli poniżej zestawiono mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia. Zdiagnozowane mocne strony oraz szanse, dają możliwość dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego

² Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych

regionu z uwzględnieniem wartości historycznych i kulturowych tego obszaru. Należy jednak zwrócić uwagę na występujące nadal słabe strony w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, a także na potencjalne zagrożenia, które mogą powodować negatywne skutki dla ochrony obiektów i obszarów zabytkowych zlokalizowanych w granicach gminy.

Tabela 5. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Zblewo

Mocne strony	Słabe strony
• zachowane liczne obiekty architektury sakralnej i kultu religijnego • występowanie zabytków nieruchomych i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków • występowanie stanowisk archeologicznych ujętych w rejestrze zabytków • zachowane dziedzictwo niematerialne, w tym tradycje kociewskie • promocja historii i dziedzictwa kulturowego na stronie internetowej Gminy i jej jednostek organizacyjnych • uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych Gminy • wykorzystanie obiektów zabytkowych do rozwoju turystyki i promocji Gminy • występowanie obszarów chronionych w granicy gminy	• konkurencja turystyczna ze strony gmin w regionie • niewystarczające środki na renowację zabytkowych obiektów • pogarszający się stan niektórych obiektów zabytkowych
Szanse	Zagrożenia
• rosnąca świadomość mieszkańców nt. znaczenia krajobrazu kulturowego i obiektów zabytkowych jako produktu turystycznego • wzrost roli mediów w popularyzowaniu tematów historycznych oraz tematów dotyczących zabytków i ich ochrony • możliwość rewaloryzacji znaczącej części obiektów zabytkowych z wykorzystaniem środków krajowych i dotacji unijnych • możliwość pozyskania dotacji na prace konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł, • prowadzenie badań archeologicznych.	• ryzyko wystąpienia negatywnych zdarzeń losowych mogących uszkodzić lub zniszczyć obiekty zabytkowe • brak możliwości podjęcia prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach stanowiących dziedzictwo kulturalne będących własnością prywatną • samowolne działania na zabytkach • trudności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, głównie przez prywatnych właścicieli

Źródło: Opracowanie własne

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

Po przeprowadzeniu analizy, określono priorytety realizacji Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Zblewo na lata 2022-2025. Celem podjęcia wieloletnich i kompleksowych działań jest poprawa stanu obiektów zabytkowych, ale także ochrona dziedzictwa kulturowego i budowanie tożsamości regionalnej, jak również promowanie dotychczasowego dorobku lokalnej społeczności wśród mieszkańców gminy i turystów.

W ramach przedmiotowego Programu wyznaczono następujące priorytety:

- **Priorytet I.** Ochrona dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy
- **Priorytet II.** Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego
- **Priorytet III.** Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wytyczono poszczególne zadania do realizacji.

Tabela 6. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Zblewo – priorytet I

PRIORYTET I. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY	
Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania	• Wyznaczenie społecznych opiekunów zabytków
Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	• Iluminacja najcenniejszych zabytków • Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych • Umieszczanie tablic informacyjnych na zabytkach
Podjęmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	• Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 7. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Zblewo – priorytet II

PRIORYTET II. OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	
Kierunki działań	Zadania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	- Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków) - Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego - Walka z samowolami budowlanymi
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego	Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych (m.in. układów urbanistycznych i ruralistycznych)

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 8. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Zblewo – priorytet III

PRIORYTET III. BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI	
Kierunki działań	Zadania
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym	- Udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej gminy - Utworzenie systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego - Opracowanie mapy zabytków znajdujących się na terenie gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	- Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego - Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych - Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich - Wspieranie i upowszechnianie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć

PRIORYTET III. BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI	
Kierunki działań	Zadania
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywaniem lub realizowanym procesem inwestycyjnym	- Weryfikacja obiektów wpisanych do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków pod kątem zgodności ze stanem faktycznym - Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów wpisanych do ewidencji zabytków
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	- Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego - Tworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.

Źródło: Opracowanie własne

Gmina w ramach działań wspierających obiekty zabytkowe zaplanowała udzielenie dotacji na przebudowę schodów i budowę podjazdu dla osób niepełnosprawnych w głównym wejściu Kościoła Rzymskokatolickiego pw. Michała Archaniola w Zblewie.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w niniejszym Programie będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków lub wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością Gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- instrumentów finansowych** – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- instrumentów koordynacji** – obejmujących między innymi realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumentów społecznych** – obejmujących m.in. działania edukacyjne i promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

- e) **instrumentów kontrolnych** – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Program opieki nad zabytkami, po zaopiniowaniu przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przedstawiony Radzie Gminy Zblewo, w celu przyjęcia go uchwałą (zgodnie z pkt 3 art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Program opracowywany jest na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Wójt Gminy jest odpowiedzialny za sporządzanie co dwa lata sprawozdań z realizacji zadań Programu i przedstawienie ich Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą niniejszego programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców gminy. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad nimi oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

W poniższej tabeli przedstawiono przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu.

Tabela 9. Kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu

Nazwa priorytetu	Wskaźniki
<u>PRIORYTET I</u> Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy	Liczba wspartych podmiotów zapewniających dostęp do miejscowych tradycji i kultury;
<u>PRIORYTET II</u> Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	Liczba miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które zostały sporządzone przez Gminę;
<u>PRIORYTET III</u> Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw; - Liczba przeprowadzonych dodatkowych zajęć szkolnych o tematyce historycznej i kulturowej; - Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników), - Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.

Źródło: Opracowanie własne

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Art. 71 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami mówi, iż *w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku*. Ponadto *sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki*.

Zgodnie z art. 73 ustawy podmioty będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające zabytek w trwałym zarządzie albo będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, mogą ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Z kolei zgodnie z art. 74 ustawy dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister;
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa jest udzielana ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Zgodnie z art. 81 w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Poniżej przedstawiono możliwe źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych. Zasadne jest sprawdzenie możliwości ubiegania się o wsparcie w instytucjach każdorazowo przed złożeniem wniosku o dotację.

Istnieje możliwość finansowania zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami z następujących źródeł:

- Rady Gminy (budżet Gminy);
- Rady Powiatu (budżet powiatu);
- Sejmiku Województwa (budżet województwa);
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda);
- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego) oraz innych ministrów;
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Środków Unii Europejskiej i innych środków pomocowych (m.in. PROW na lata 2021-2027, RPO na lata 2021-2027)
- Funduszu Kościelnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji (dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

11. Załączniki

Załącznik 1. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu gminy Zblewo znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Załącznik 2. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu gminy Zblewo znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków

Załącznik 3. Wykaz zabytków archeologicznych z terenu gminy Zblewo znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Załącznik 1. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu gminy Zblewo znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Miejscowość	Ulica/ Lokalizacja	Nr	Obiekt	Nr rej. Woj. Pomorskiego
1.	Białachowo	—	21	budynek d. szkoły	—
2.	Białachowo	—	21	budynek gospodarczy d. szkoły	—
3.	Białachowo	położony po płd-wsch str. drogi gruntowej Białachowo-Borzechowo	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,30 ha)	—
4.	Borzechowo	Kociewska	1b	chata (ob. Biblioteka Publiczna)	1076
5.	Borzechowo	Kociewska	2	budynek mieszkalny	—
6.	Borzechowo	Lipowa	2	budynek gospodarczy	—
7.	Borzechowo	Lipowa	2	budynek gospodarczy	—
8.	Borzechowo	Lipowa	—	kościół parafialny p.w. Anny wraz z terenem przykościelnym (d. cmentarz)	1662
9.	Borzechowo	Lipowa	—	cmentarz katolicki (dz. 186)	—
10.	Borzechowo	Szkolna	—	transformator	—
11.	Borzechowo	Szkolna	1	budynek, sklep (róg z ul. Lipową)	—
12.	Borzechowo	Szkolna	2	budynek mieszkalny	—
13.	Borzechowo	Szkolna	3	budynek mieszkalny	—
14.	Borzechowo	Szkolna	4	budynek mieszkalny	—
15.	Borzechowo	Szkolna	41	budynek mieszkalny	—
16.	Borzechowo	Szkolna	43	budynek mieszkalny	—
17.	Borzechowo	Szkolna	45	budynek mieszkalny	—
18.	Borzechowo	Wczasowa	1	budynek mieszkalny	—
19.	Borzechowo	Wczasowa	3	budynek mieszkalny	—
20.	Borzechowo	Wczasowa	3	budynek gospodarczy	—
21.	Borzechowo	Wczasowa	5	budynek mieszkalny	—
22.	Borzechowo	Wczasowa	10	budynek mieszkalny	—
23.	Borzechowo	Wczasowa	24	budynek mieszkalny	—
24.	Bytonia	Gajowa	3	budynek mieszkalny	—
25.	Bytonia	Główna	32	budynek mieszkalny	—

Lp.	Miejscowość	Ulica/ Lokalizacja	Nr	Obiekt	Nr rej. Woj. Pomorskiego
26.	Bytonia	Główna	34	budynek mieszkalny	—
27.	Bytonia	Główna	50	budynek mieszkalny	—
28.	Bytonia	Leśna	1	budynek mieszkalny	—
29.	Bytonia	Leśna	3	budynek mieszkalny	—
30.	Karolewo	—	23	budynek mieszkalny	—
31.	Karolewo	—	26	budynek mieszkalny	—
32.	Kleszczewo Kościerskie	—	28	budynek mieszkalny	—
33.	Kleszczewo Kościerskie	—	28	budynek gospodarczy	—
34.	Kleszczewo Kościerskie	—	42	budynek mieszkalny	—
35.	Kleszczewo Kościerskie	—	6	kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela wraz z ogrodzeniem	—
36.	Kleszczewo Kościerskie	—	6	kaplica przedpogrzebowa przy kościele	—
37.	Kleszczewo Kościerskie	—	46	budynek mieszkalny	—
38.	Kleszczewo Kościerskie	—	50	budynek mieszkalny	—
39.	Kleszczewo Kościerskie	200 m na płn. od kościoła przy drodze gruntowej	—	cmentarz katolicki (pow. 0,50 ha)	—
40.	Kleszczewo Kościerskie	na pld. od wsi , przy polnej drodze ok. 100 m na zach. od szosy prowadzącej do Zblewa	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,15 ha)	—
41.	Lipia Góra	na pld. od wsi , po wsch. stronie drogi gruntowej Lipia Góra-Kleszczewo	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,05 ha)	—
42.	Miradowo	—	21	budynek mieszkalny	—
43.	Miradowo	—	27	budynek mieszkalny	—
44.	Miradowo	—	29	dwór w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1673
45.	Miradowo	—	—	stajnia i magazyn w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1673

Lp.	Miejscowość	Ulica/ Lokalizacja	Nr	Obiekt	Nr rej. Woj. Pomorskiego
46.	Miradowo	—	—	budynek inwentarski (jałownik) w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1673
47.	Miradowo	—	—	budynek gosp. (kuźnia, stelmacharnia , warsztat) w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1673
48.	Miradowo	—	—	budynek inwentarski w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1673
49.	Miradowo	—	—	wozownia w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1673
50.	Miradowo	—	—	wieża ciśnień w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1673
51.	Miradowo	—	—	teren folwarku w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1673
52.	Miradowo	—	—	park w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1673
53.	Miradowo	—	—	ogrodzenie parku w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1673
54.	Miradowo	—	—	cmentarz poewangelicki - groby właścicieli majątku na terenie parku w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1673
55.	Miradowo	w pobliżu zespołu dworsko-parkowego	—	transformator	—
56.	Miradowo	na płn. od drogi Miradowo-Zblewo w lesie	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,04 ha)	—
57.	Piesienica	—	11	budynek mieszkalny	—
58.	Piesienica	—	11	budynek gospodarczy	—
59.	Piesienica	—	—	2 budynki mieszkalne PKP	—
60.	Piesienica	—	—	park podworski	—
61.	Pinczyn	Główna	7	budynek mieszkalny	—
62.	Pinczyn	Główna	7	budynek gospodarczy	—
63.	Pinczyn	Główna	9	budynek mieszkalny	—
64.	Pinczyn	Główna	14	budynek mieszkalny	—
65.	Pinczyn	Główna	19	budynek mieszkalny	—
66.	Pinczyn	Główna	23	budynek mieszkalny	—
67.	Pinczyn	Główna	26	budynek gospodarczy (róg ul. Podgórna)	—
68.	Pinczyn	Główna	26	budynek mieszkalny	—
69.	Pinczyn	Główna	—	kościół parafialny p.w. Św. Elżbiety wraz z d. cmentarzem w obrębie działki , pomnikiem ks. S. Hoffmanna i starodrzewem	1833

Lp.	Miejscowość	Ulica/ Lokalizacja	Nr	Obiekt	Nr rej. Woj. Pomorskiego
70.	Pinczyn	Główna	—	cmentarz przykościelny	1833
71.	Pinczyn	Główna	27	budynek mieszkalny	—
72.	Pinczyn	Kwiatowa	3	budynek mieszkalny (d. kolejowy w pobliżu dworca PKP, dz. 734)	—
73.	Pinczyn	Mostowa	2	budynek mieszkalny	—
74.	Radziejewo	—	23	park podworski	—
75.	Radziejewo	—	—	ogrodzenie d. zespołu dworsko-parkowego	—
76.	Radziejewo	—	—	transformator na terenie d. zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem	—
77.	Radziejewo	—	—	budynek gospodarczy (d. owczarnia , d. magazyn zbożowy)	—
78.	Radziejewo	—	—	budynek mieszkalny (d. dom rządcy)	—
79.	Radziejewo	—	—	budynek gorzelni na terenie d. zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem	—
80.	Radziejewo	po wsch. stronie wsi, od pñ. graniczy z drogą gruntową prowadzącą w kier. Szteklina i Sumina	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,20 ha)	—
81.	Semlin	—	31	budynek mieszkalny	—
82.	Semlin	—	43	budynek mieszkalny	—
83.	Semlin	—	50	budynek mieszkalny	—
84.	Semlin	—	55	budynek mieszkalny	—
85.	Semlin	—	59	budynek mieszkalny	—
86.	Semlin	—	59	budynek gospodarczy	—
87.	Semlin	na zach. skraju lasu na pñd. Wsch. od wsi, dojście drogą polną	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,20 ha)	—
88.	Wirty	—	1	leśniczówka	—
89.	Wirty	—	1	budynek gosp.	—
90.	Wirty	—	1	budynek gosp. (stodoła)	—
91.	Wirty	—	3	budynek gospodarczy	—
92.	Wirty	—	—	park-arboretum	—
93.	Wirty	—	—	grób rodziny Adama Puttricha (na terenie parku)	—
94.	Zblewo	Chojnicka	1	budynek mieszkalny	—
95.	Zblewo	Chojnicka	10	budynek mieszkalny	—

Lp.	Miejscowość	Ulica/ Lokalizacja	Nr	Obiekt	Nr rej. Woj. Pomorskiego
96.	Zblewo	Chojnicka	20	budynek mieszkalny	—
97.	Zblewo	Chojnicka	29	budynek mieszkalny	—
98.	Zblewo	Chojnicka	32	budynek mieszkalny	—
99.	Zblewo	Chojnicka	36	budynek gospodarczy	—
100.	Zblewo	Dworcowa	6	budynek mieszkalny	—
101.	Zblewo	Dworcowa	12	budynek mieszkalny	—
102.	Zblewo	Dworcowa	13	budynek mieszkalny	—
103.	Zblewo	Dworzec	1	dworzec PKP	—
104.	Zblewo	Dworzec	1	budynek gospodarczy przy dworcu PKP	—
105.	Zblewo	Dworzec	4	budynek mieszkalny	—
106.	Zblewo	Dworzec	4	budynek gospodarczy	—
107.	Zblewo	Dworzec	5	budynek mieszkalny (dz. 50/7)	—
108.	Zblewo	Dworzec	5	budynek (dz. 50/7)	—
109.	Zblewo	Główna	13	budynek mieszkalny	—
110.	Zblewo	Główna	15	budynek mieszkalny	—
111.	Zblewo	Główna	19	budynek mieszkalny	—
112.	Zblewo	Główna	21	budynek mieszkalny	—
113.	Zblewo	Główna	31	budynek mieszkalny	—
114.	Zblewo	Główna	32	budynek mieszkalny	—
115.	Zblewo	Główna	46	budynek mieszkalny	—
116.	Zblewo	Kościelna	—	kapliczka (róg z ul. Główną)	—
117.	Zblewo	Kościelna	1	budynek mieszkalny	—
118.	Zblewo	Kościelna	3	budynek mieszkalny	—
119.	Zblewo	Kościelna	7	budynek mieszkalny	—
120.	Zblewo	Kościelna	9	budynek mieszkalny	—
121.	Zblewo	Kościelna	11	budynek mieszkalny	—

Lp.	Miejscowość	Ulica/ Lokalizacja	Nr	Obiekt	Nr rej. Woj. Pomorskiego
122.	Zblewo	Kościelna	12	budynek mieszkalny	—
123.	Zblewo	Kościelna	16	budynek mieszkalny	—
124.	Zblewo	Kościelna	19	budynek mieszkalny	—
125.	Zblewo	Kościelna	—	budynek mieszkalny	—
126.	Zblewo	Kościelna	20	kościół parafialny p.w. Św. Michała Archanioła wraz z murem oraz terenem przykościelnym w obrębie muru	1750
127.	Zblewo	Kościelna	28	budynek mieszkalny	—
128.	Zblewo	Kościelna	29	budynek mieszkalny	—
129.	Zblewo	Kościelna	32	słupki bramne (Stara Plebania)	—
130.	Zblewo	Młyńska	1	budynek mieszkalny	—
131.	Zblewo	Młyńska	4	budynek mieszkalny	—
132.	Zblewo	Młyńska	7	budynek mieszkalny	—
133.	Zblewo	Północna	6	budynek mieszkalny	—
134.	Zblewo	Północna	7	budynek mieszkalny	—
135.	Zblewo	Północna	9	budynek mieszkalny	—
136.	Zblewo	na płd. od kościoła	—	cmentarz katolicki (pow. 1,34 ha)	—
137.	Zblewo	u wylotu wsi, przy płn. stronie szosy w kier. Starogardu Gd.	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,40 ha)	—

Źródło: Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, *Wojewódzka Ewidencja Zabytków* (stan na 22.11.2020 r.)

Załącznik 2. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu gminy Zblewo znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków
1.	Białachowo	—	21	budynek d. szkoły	b.d.	—
2.	Białachowo	—	21	budynek gospodarczy d. szkoły	b.d.	—
3.	Białachowo	położony po pld.-wsch. str. drogi gruntowej Białachowo-Borzechowo	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,30 ha)	b.d.	—
4.	Borzechowo	Kociewska	1b	chata (ob. Biblioteka Publiczna)	1626 r.	1076 z dn. 21.12.1984
5.	Borzechowo	Kociewska	2	budynek mieszkalny	b.d.	—
6.	Borzechowo	Lipowa	2	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—
7.	Borzechowo	Lipowa	2	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
8.	Borzechowo	Lipowa	4	kościół parafialny p.w. Anny wraz z terenem przykościelnym (d. cmentarz)	1854 r.	1662 z dn. 28.04.1998
9.	Borzechowo	Lipowa	4	cmentarz katolicki (dz. 186)	XIX w.	—
10.	Borzechowo	Szkolna	—	transformator	pocz. XX w.	—
11.	Borzechowo	Szkolna	1	budynek, sklep (róg z ul. Lipową)	I ćw. XX w.	—
12.	Borzechowo	Szkolna	2	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
13.	Borzechowo	Szkolna	3	budynek mieszkalny	XX w.	—
14.	Borzechowo	Szkolna	4	budynek mieszkalny	b.d.	—
15.	Borzechowo	Szkolna	41	budynek mieszkalny	I ćw. XX w.	—
16.	Borzechowo	Szkolna	43	budynek mieszkalny	b.d.	—
17.	Borzechowo	Szkolna	45	budynek mieszkalny	b.d.	—
18.	Borzechowo	Wczasowa	1	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
19.	Borzechowo	Wczasowa	3	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
20.	Borzechowo	Wczasowa	3	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—
21.	Borzechowo	Wczasowa	5	budynek mieszkalny	b.d.	—
22.	Borzechowo	Wczasowa	10	budynek mieszkalny	XIX w.	—

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków
23.	Bytonia	Gajowa	3	budynek mieszkalny	II poł. XX w.	—
24.	Bytonia	Główna	32	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—
25.	Bytonia	Główna	34	budynek mieszkalny	koniec XIX w.	—
26.	Bytonia	Główna	50	budynek mieszkalny	poł. XX w.	—
27.	Bytonia	Leśna	1	budynek mieszkalny	b.d.	—
28.	Bytonia	Leśna	3	budynek mieszkalny	XIX w.	—
29.	Karolewo	—	23	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
30.	Karolewo	—	26	budynek mieszkalny	II poł. XIX w.	—
31.	Kleszczewo Kościerskie	—	28	budynek mieszkalny	b.d.	—
32.	Kleszczewo Kościerskie	—	28	budynek gospodarczy	b.d.	—
33.	Kleszczewo Kościerskie	—	42	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—
34.	Kleszczewo Kościerskie	—	6	kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela wraz z ogrodzeniem	1925-1926 r.	—
35.	Kleszczewo Kościerskie	—	6	kaplica przedpogrzebowa przy kościele	1925 r.	—
36.	Kleszczewo Kościerskie	—	46	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—
37.	Kleszczewo Kościerskie	—	50	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—
38.	Kleszczewo Kościerskie	200 m na ptn. od kościoła przy drodze gruntowej	—	cmentarz katolicki (pow. 0,50 ha)	b.d.	—
39.	Kleszczewo Kościerskie	na pld. od wsi, przy polnej drodze ok. 100 m na zach. od szosy prowadzącej do Zblewa	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,15 ha)	b.d.	—
40.	Lipia Góra	na pld. od wsi, po wsch. stronie drogi gruntowej Lipia Góra-Kleszczewo	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,05 ha)	b.d.	—

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków
41.	Miradowo	—	21	budynek mieszkalny	b.d.	—
42.	Miradowo	—	27	budynek mieszkalny	b.d.	—
43.	Miradowo	—	29	dwór w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1921 r.	1673 z dn. 17.09.1998
44.	Miradowo	—	—	stajnia i magazyn w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	IV ćw. XIX w.	1673 z dn. 17.09.1998
45.	Miradowo	—	—	budynek inwentarski (jałownik) w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998
46.	Miradowo	—	—	budynek gosp. (kuźnia, stelmacharnia, warsztat) w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	2 poł. XIX w.	1673 z dn. 17.09.1998
47.	Miradowo	—	—	budynek inwentarski w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998
48.	Miradowo	—	—	wozownia w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998
49.	Miradowo	—	—	wieża ciśnień w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998
50.	Miradowo	—	—	teren folwarku w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998
51.	Miradowo	—	—	park w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998
52.	Miradowo	—	—	ogrodzenie parku w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	XIX/XX w.	1673 z dn. 17.09.1998
53.	Miradowo	—	—	cmentarz poewangelicki - groby właścicieli majątku na terenie parku w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	b.d.	1673 z dn. 17.09.1998
54.	Miradowo	w pobliżu zespołu dworsko-parkowego	—	Transformator w zespole dworsko-parkowym	XIX/XX w.	—
55.	Miradowo	na ptn. od drogi Miradowo-Zblewo w lesie	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,04 ha)	b.d.	—
56.	Piesienica	—	11	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—
57.	Piesienica	—	11	budynek gospodarczy	b.d.	—
58.	Piesienica	—	27	2 budynki mieszkalne PKP	pocz. XX w.	—
59.	Piesienica	—	—	park podworski	b.d.	—

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków
60.	Pinczyn	Główna	7	budynek mieszkalny	b.d.	—
61.	Pinczyn	Główna	7	budynek gospodarczy	b.d.	—
62.	Pinczyn	Główna	9	budynek mieszkalny	b.d.	—
63.	Pinczyn	Główna	14	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
64.	Pinczyn	Główna	19	budynek mieszkalny	1907 r.	—
65.	Pinczyn	Główna	23	budynek mieszkalny	1889 r.	—
66.	Pinczyn	Główna	26	budynek gospodarczy (róg ul. Podgórna)	b.d.	—
67.	Pinczyn	Główna	26	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—
68.	Pinczyn	Główna	—	kościół parafialny p.w. Św. Elżbiety wraz z d. cmentarzem w obrębie działki, pomnikiem ks. S. Hoffmanna i starodrzewem	1927 r.	1833
69.	Pinczyn	Główna	—	cmentarz przykościelny	pocz. XX w.	1833
70.	Pinczyn	Główna	27	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—
71.	Pinczyn	Kwiatowa	3	budynek mieszkalny (d. kolejowy w pobliżu dworca PKP, dz. 734)	b.d.	—
72.	Pinczyn	Mostowa	2	budynek mieszkalny	b.d.	—
73.	Radziejewo	—	23	park podworski	b.d.	—
74.	Radziejewo	—	25	ogrodzenie d. zespołu dworsko-parkowego	XIX w.	—
75.	Radziejewo	—	25	transformator na terenie d. zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem	1911 r.	—
76.	Radziejewo	—	—	budynek gospodarczy (d. owczarnia, d. magazyn zbożowy)	XIX w.	—
77.	Radziejewo	—	—	budynek mieszkalny (d. dom rządcy)	b.d.	—
78.	Radziejewo	—	—	budynek gorzelni na terenie d. zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem	XIX w.	—
79.	Radziejewo	po wsch. stronie wsi, od pñ. graniczy z drogą gruntową prowadzącej w kier. Szteklina i Sumina	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,20 ha)	b.d.	—
80.	Semlin	—	31	budynek mieszkalny	b.d.	—
81.	Semlin	—	43	budynek mieszkalny	b.d.	—
82.	Semlin	—	50	budynek mieszkalny	b.d.	—

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków
83.	Semlin	—	55	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—
84.	Semlin	—	59	budynek mieszkalny	b.d.	—
85.	Semlin	—	59	budynek gospodarczy	b.d.	—
86.	Semlin	na zach. skraju lasu na pld. wsch. od wsi, dojście drogą polną	—	cmentarz d. ewangelicki (pow. 0,20ha)	b.d.	—
87.	Wirty	—	1	leśniczówka	b.d.	—
88.	Wirty	—	1	budynek gosp.	b.d.	—
89.	Wirty	—	1	budynek gosp. (stodoła)	b.d.	—
90.	Wirty	—	3	budynek gospodarczy	b.d.	—
91.	Wirty	—	—	park-arboretum	I poł. XIX w.	—
92.	Wirty	—	—	grób rodziny Adama Puttricha (na terenie parku)	koniec XIX w.	—
93.	Zblewo	Chojnicka	1	budynek mieszkalny	II poł. XIX w.	—
94.	Zblewo	Chojnicka	10	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—
95.	Zblewo	Chojnicka	20	budynek mieszkalny	b.d.	—
96.	Zblewo	Chojnicka	29	budynek mieszkalny	b.d.	—
97.	Zblewo	Chojnicka	32	budynek mieszkalny	b.d.	—
98.	Zblewo	Chojnicka	36	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—
99.	Zblewo	Dworcowa	5	budynek mieszkalny	b.d.	—
100.	Zblewo	Dworcowa	12	budynek mieszkalny	b.d.	—
101.	Zblewo	Dworcowa	13	budynek mieszkalny	lata 20. XX w.	—
102.	Zblewo	Dworzec	1	dworzec PKP	pocz. XX w.	—
103.	Zblewo	Dworzec	1	budynek gospodarczy przy dworcu PKP	lata 30. XX w.	—

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków
104.	Zblewo	Dworzec	4	budynek mieszkalny	b.d.	—
105.	Zblewo	Dworzec	4	budynek gospodarczy	b.d.	—
106.	Zblewo	Dworzec	5	budynek mieszkalny (dz. 50/7)	b.d.	—
107.	Zblewo	Dworzec	5	budynek (dz. 50/7)	b.d.	—
108.	Zblewo	Główna	13	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
109.	Zblewo	Główna	15	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
110.	Zblewo	Główna	19	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
111.	Zblewo	Główna	21	budynek mieszkalny	b.d.	—
112.	Zblewo	Główna	31	budynek mieszkalny	b.d.	—
113.	Zblewo	Główna	32	budynek mieszkalny	b.d.	—
114.	Zblewo	Główna	46	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
115.	Zblewo	Kościelna	—	kapliczka (róg z ul. Główną)	lata 30. XX w.	—
116.	Zblewo	Kościelna	1	budynek mieszkalny	b.d.	—
117.	Zblewo	Kościelna	3	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
118.	Zblewo	Kościelna	7	budynek mieszkalny	koniec XIX w.	—
119.	Zblewo	Kościelna	9	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
120.	Zblewo	Kościelna	11	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
121.	Zblewo	Kościelna	12	budynek mieszkalny	b.d.	—
122.	Zblewo	Kościelna	16	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
123.	Zblewo	Kościelna	19	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
124.	Zblewo	Kościelna	20	budynek mieszkalny	b.d.	—
125.	Zblewo	Kościelna	20	kościół parafialny p.w. Św. Michała Archaniola wraz z murem oraz terenem przykościelnym w obrębie muru	1879-1880 r.	1750 z dn. 10.11.2004
126.	Zblewo	Kościelna	28	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
127.	Zblewo	Kościelna	29	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
128.	Zblewo	Kościelna	32	słupki bramne (Stara Plebania)	XIX/XX w.	—

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków
129.	Zblewo	Młyńska	1	budynek mieszkalny	b.d.	—
130.	Zblewo	Młyńska	4	budynek mieszkalny	b.d.	—
131.	Zblewo	Młyńska	7	budynek mieszkalny	b.d.	—
132.	Zblewo	Północna	6	budynek mieszkalny	b.d.	—
133.	Zblewo	Północna	7	budynek mieszkalny	b.d.	—
134.	Zblewo	Północna	9	budynek mieszkalny	b.d.	—
135.	Zblewo	na pld. od kościoła	—	cmntarz katolicki (pow. 1,34 ha)	b.d.	—
136.	Zblewo	u wylotu wsi, przy ptn. stronie szosy w kier. Starogardu Gd.	—	cmntarz d. ewangelicki (pow.0,40 ha)	b.d.	—
137.	Borzechowo	Kociewska	4	budynek mieszkalny	b.d.	—
138.	Borzechowo	Lipowa	1	budynek mieszkalny	b.d.	—
139.	Borzechowo	Lipowa	4	budynek mieszkalny	XIX w.	—
140.	Borzechowo	Lipowa	4	teren przykościelny	około 1854 r.	1662 z dn. 28.04.1998
141.	Borzechowo	Szkolna	3a	szkoła	b.d.	—
142.	Borzechowo	Szkolna	30	budynek mieszkalny	b.d.	—
143.	Borzechowo	Szkolna	32	budynek mieszkalny	b.d.	—
144.	Borzechowo	Szkolna	34	budynek mieszkalny	b.d.	—
145.	Borzechowo	Wczasowa	1	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—
146.	Borzechowo	Wczasowa	2	budynek gospodarczy	b.d.	—
147.	Borzechowo	Wczasowa	14	budynek mieszkalny	b.d.	—
148.	Borzechowo	Wczasowa	15	budynek gospodarczy	b.d.	—
149.	Borzechowo	Wczasowa	17	stodoła	b.d.	—
150.	Borzechowo	Wczasowa	24	budynek mieszkalny	b.d.	—
151.	Borzechowo	Wczasowa	24	budynek gospodarczy	b.d.	—
152.	Borzechowo	Źródłana	4	budynek mieszkalny	b.d.	—
153.	Borzechowo	Źródłana	5	budynek mieszkalny	b.d.	—

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków
154.	Bytonia	Gajowa	2	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—
155.	Bytonia	Gajowa	2	budynek gospodarczy	lata 30. XX w.	—
156.	Bytonia	Główna	1	budynek mieszkalny	I ćw. XX w.	—
157.	Bytonia	Główna	2	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—
158.	Bytonia	Główna	12	budynek mieszkalny	b.d.	—
159.	Bytonia	Główna	22	budynek gospodarczy	b.d.	—
160.	Bytonia	Główna	—	kapliczka	b.d.	—
161.	Bytonia	Leśna	3	budynek gospodarczy	poł. XIX w.	—
162.	Karolewo	—	11	budynek mieszkalny	około 1870 r.	—
163.	Karolewo	—	12	budynek mieszkalny	II poł. XIX w.	—
164.	Kleszczewo Kościerskie	—	1A	budynek mieszkalny	b.d.	—
165.	Kleszczewo Kościerskie	—	6	budynek mieszkalny	XX w.	—
166.	Kleszczewo Kościerskie	—	8	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
167.	Kleszczewo Kościerskie	—	18	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—
168.	Kleszczewo Kościerskie	—	19	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
169.	Kleszczewo Kościerskie	—	44	budynek mieszkalny	b.d.	—
170.	Kleszczewo Kościerskie	—	67	budynek gospodarczy	b.d.	—
171.	Miradowo	—	20	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków
172.	Miradowo	—	22	budynek mieszkalny	I poł. XX w.	—
173.	Miradowo	—	28	budynek mieszkalny	b.d.	—
174.	Miradowo	—	29	Dwór w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1921 r.	1673 z dn. 17.09.1998
175.	Piesienica	—	1	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—
176.	Piesienica	—	1	obora	XIX/XX w.	—
177.	Piesienica	—	1	obora	XIX/XX w.	—
178.	Piesienica	—	7	budynek mieszkalny	b.d.	—
179.	Piesienica	—	8	budynek mieszkalny	b.d.	—
180.	Piesienica	—	26	budynek mieszkalny	b.d.	—
181.	Piesienica	—	28	budynek gospodarczy	b.d.	—
182.	Piesienica	—	—	dworzec	pocz. XX w.	—
183.	Piesienica	—	—	kapliczka	b.d.	—
184.	Pinczyn	Semlińska	45	budynek mieszkalny	b.d.	—
185.	Pinczyn	Główna	15	budynek gospodarczy	b.d.	—
186.	Pinczyn	Główna	20	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—
187.	Pinczyn	Główna	24	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—
188.	Pinczyn	Główna	28	budynek mieszkalny	b.d.	—
189.	Pinczyn	Główna	37	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—
190.	Pinczyn	Główna	—	transformator	lata 30. XX w.	—
191.	Radziejewo	—	7	budynek mieszkalny	b.d.	—
192.	Radziejewo	—	7	budynek gospodarczy	b.d.	—
193.	Radziejewo	—	16	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków
194.	Radziejewo	—	17	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
195.	Radziejewo	—	18	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
196.	Radziejewo	—	21-22	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
197.	Radziejewo	—	18	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—
198.	Semlin	—	54	budynek mieszkalny	b.d.	—
199.	Semlin	—	58	budynek mieszkalny	lata 30. XX w.	—
200.	Semlin	—	68	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—
201.	Zblewo	Chojnicka	2	budynek mieszkalny	b.d.	—
202.	Zblewo	Dworcowa	1	budynek mieszkalny	b.d.	—
203.	Zblewo	Dworcowa	2	budynek mieszkalny	b.d.	—
204.	Zblewo	Dworcowa	6	budynek mieszkalny	b.d.	—
205.	Zblewo	Główna	5	budynek usługowy	XIX/XX w.	—
206.	Zblewo	Główna	8	kamienica	XIX/XX w.	—
207.	Zblewo	Główna	13	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—
208.	Zblewo	Główna	14	budynek gospodarczy	b.d.	—
209.	Zblewo	Główna	20	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	—
210.	Zblewo	Główna	25	budynek gospodarczy	b.d.	—
211.	Zblewo	Główna	33	kamienica	b.d.	—
212.	Zblewo	Główna	34	kamienica	b.d.	—
213.	Zblewo	Główna	35	kamienica	b.d.	—
214.	Zblewo	Główna	39	budynek mieszkalny	lata 20. XX w.	—
215.	Zblewo	Główna	41	budynek mieszkalny	b.d.	—
216.	Zblewo	Główna	43	budynek mieszkalny	koniec XIX w.	—
217.	Zblewo	Główna	42	budynek mieszkalny	koniec XIX	—

L.p.	Miejscowość	Ulica/ lokalizacja	Nr	Obiekt	Datacja	Nr w rejestrze zabytków
					w.	
218.	Zblewo	Główna	43	budynek mieszkalny	b.d.	—
219.	Zblewo	Główna	43	budynek gospodarczy	b.d.	—
220.	Zblewo	Kościelna	20	kapliczka na terenie przykościelnym	1902 r.	1750 z dn. 10.11.2004
221.	Zblewo	Kościelna	20	mur kościelny	koniec XIX w.	1750 z dn. 10.11.2004
222.	Zblewo	Kościelna	2	budynek mieszkalny	b.d.	—
223.	Zblewo	Kościelna	10	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
224.	Zblewo	Kościelna	16	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
225.	Zblewo	Kościelna	18	budynek mieszkalny	b.d.	—
226.	Zblewo	Kościelna	25	budynek mieszkalny	b.d.	—
227.	Zblewo	Kościelna	25	budynek gospodarczy	b.d.	—
228.	Zblewo	Kościelna	27	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	—
229.	Zblewo	Kościelna	32	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—
230.	Zblewo	Młyńska	14	budynek mieszkalny	b.d.	—
231.	Zblewo	Północna	6	budynek gospodarczy	b.d.	—
232.	Zblewo	Północna	17	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	—

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik 3. Wykaz zabytków archeologicznych z terenu gminy Zblewo znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

BEZWZGLĘDNY ZAKAZ PUBLIKACJI
na wniosek
POMORSKIEGO WOJEWÓDZKIEGO
KONSERWATORA ZABYTKÓW

BEZWZGLĘDNY ZAKAZ PUBLIKACJI
na wniosek
POMORSKIEGO WOJEWÓDZKIEGO
KONSERWATORA ZABYTKÓW

BEZWZGLĘDNY ZAKAZ PUBLIKACJI
na wniosek
POMORSKIEGO WOJEWÓDZKIEGO
KONSERWATORA ZABYTKÓW

BEZWZGLĘDNY ZAKAZ PUBLIKACJI
na wniosek
POMORSKIEGO WOJEWÓDZKIEGO
KONSERWATORA ZABYTKÓW

Źródło: Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, *Wojewódzka Ewidencja Zabytków Archeologicznych* (stan na 1.10.2020 r.)

Spis tabel i rysunków

Tabela 1. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na obszarze gminy Zblewo oraz zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (stan na październik 2021 r.).....	20
Tabela 2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy Zblewo wpisanych do rejestru zabytków.....	31
Tabela 3. Wykaz stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenie Gminy Zblewo wpisanych do rejestru zabytków.....	33
Tabela 4. Stan zachowania i zagospodarowania oraz znaczenie dla środowiska kulturowego zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków	41
Tabela 5. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Zblewo	66
Tabela 6. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Zblewo – priorytet I	67
Tabela 7. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Zblewo – priorytet II	68
Tabela 8. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Zblewo – priorytet III	68
Tabela 9. Kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu	70
Rysunek 1. Położenie Gminy Zblewo na tle powiatu starogardzkiego i województwa pomorskiego ...	24
Rysunek 2. Herb Gminy Zblewo.....	29
Rysunek 3. Wyposażenie Kociewskiej Izby Regionalnej przy Zespole Szkół Publicznych w Bytoni....	34
Rysunek 4. Kościół parafialny p.w. Św. Anny w Borzechowie	54
Rysunek 5. Chata kociewska w Borzechowie	55
Rysunek 6. Kościół parafialny p.w. Św. Elżbiety w Pincynie	56
Rysunek 7. Pomnik ks. Stanisława Hoffmana.....	57
Rysunek 8. Ruiny dworu w zespole dworsko-parkowym w Miradowie	58
Rysunek 9. Ruiny budynku gospodarczego w zespole dworsko-parkowym w Miradowie	59
Rysunek 10. Arboretum Wirty.....	59
Rysunek 11. Zabudowa w Arboretum Wirty	61
Rysunek 12. Grób Oswina Puttricha	62
Rysunek 13. Kościół p.w. Św. Michała Archaniola w Zblewie.....	63
Załącznik 1. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu gminy Zblewo znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków	74
Załącznik 2. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu gminy Zblewo znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków	80